OCMW 's en Opvoedingsondersteuning

Een synthese van twaalf dialoogtafels met OCMW-medewerkers

Lieve Cattrijsse, Opvoeden[Plus]

www.jongerenwelzijn.be

Downloaden van de publicatie kan op:

www.vlaanderen.be/publicaties

www.katho.be > ga naar rubriek Expertisecentra

Verantwoordelijke uitgever: Lucien Rahoens, Koning Albert II-laan 35, bus 32, 1030 Brussel

ISBN: 9789040303371

Depotnummer: D/2013/3241/062

Uitgave: Maart 2013

Drukwerk: Vlaamse overheid, agentschap Facilitair Management, digitale drukkerij

Inhoudstafel

DEEL I Doel en opzet van de dialoogtafels 6

Situering 5

Doelstellingen 6

Opdracht 7

Onderzoeksopzet 7

Werkwijze 8

Voorbereiding 8

Tijdens de dialoogtafels 8

Verwerking achteraf 9

De deelnemers 10

DEEL II De resultaten van de dialoogtafels 11

Hoofdstuk 1 12

De huidige praktijk van opvoedingsondersteuning in OCMW 's 12

Hoofdstuk 2 Kansen en knelpunten 15

1. Opvoedingsondersteuning als een legitieme opdracht van een OCMW? 15
2. Welke invulling geven aan opvoedingsondersteuning in de context van een OCMW? 21
3. De lokale eigenheid van het OCMW 25
4. De doelgroep 26
5. De middelen 28
6. De competenties van een OCMW-medewerker 31
7. Samenwerking met andere actoren 34

Hoofdstuk 3 36

Conclusies en toekomstverwachtingen van de deelnemers 36

1. Erkenning voor de rol van OCMW's in opvoedingsondersteuning 36
2. Pleidooi voor de uitbouw van opvoedingsondersteuning in het OCMW 37
3. Specifieke vereisten voor opvoedingsondersteuning in OCMW's 40

DEEL III Nabeschouwingen en aanbevelingen 43

Inleiding

In 2012 werden met OCMW-medewerkers twaalf dialoogtafels over opvoedingsondersteuning georganiseerd. De focus lag op de concrete praktijk die binnen de OCMW 's wordt ontwikkeld m.b.t. opvoedingsondersteuning. Deze eindsynthese brengt hierover verslag uit.

Het rapport bevat drie grote delen. Een eerste deel beschrijft hoe het idee van de dialoogtafels is ontstaan, wat de doelstellingen ervan waren en op welk wijze ze werden georganiseerd.

Een tweede deel rapporteert over de resultaten en wordt in drie hoofdstukken onderverdeeld. Een eerste hoofdstuk is een beknopte samenvatting van de concrete initiatieven van opvoedingsondersteuning die door de OCMW 's rond de dialoogtafels worden ondernomen. Een tweede hoofdstuk beschrijft de kansen en knelpunten die OCMW-medewerkers hierbij ondervinden. Een derde hoofdstuk brengt de conclusies en de toekomstverwachtingen van de deelnemers m.b.t. opvoedingsondersteuning in beeld.

In het derde deel worden enkele nabeschouwingen en aanbevelingen geformuleerd.

Onze oprechte dank gaat uit naar de medewerkers van de OCMW 's van Aalst, Aalter, Aarschot, Balen, Boom, De Pinte, Deinze, Dendermonde, Dessel, Diepenbeek, Diksmuide, Dilbeek, Eeklo, Geel, Genk, Gent, Grobbendonk, Halle, Hamme, Herentals, Herzele, Heusden-Zolder, Hoeilaart, Hooglede, Hulshout, Ichtegem, Ieper, Izegem, Jabbeke, Koksijde, Kortenaken, Kortenberg, Kortrijk, Kruibeke, Ledegem, Leuven, Malle, Melle, Moerbeke-Waas, Mol, Moorslede, Olen, Oudenaarde, Overijse, Overijse, Poperinge, Retie, Roeselare, Rotselaar, Schilde, Sint-Truiden, Stekene, Tielt-Winge, Voeren, Vorselaar, Wachtebeke, Waregem, Wervik, Westerlo, Wetteren, Wielsbeke, Zaventem, Zele, Zonnebeke, Zottegem.

We stellen het zeer op prijs dat zij hun ervaringen en inzichten met ons deelden.

DEEL I Doel en opzet van de dialoogtafels

Situering

Het decreet van 13 juli 2007 houdende de organisatie van opvoedingsondersteuning stimuleerde de ontwikkeling van een uitgebreid en gevarieerd aanbod in opvoedingsondersteuning en het debat hierover. Veel verschillende actoren zijn erbij betrokken.

De Vlaamse coördinatoren opvoedingsondersteuning (VCO 's) zijn de voormalige preventie-consulenten van het Agentschap Jongerenwelzijn die met dit decreet een andere naam en een ander takenpakket m.b.t. opvoedingsondersteuning kregen.
Binnen hun opdracht hebben de VCO 's contacten opgebouwd met gemeenten. Ze introduceerden er opvoedingsondersteuning als beleidsthema, stimuleerden en ondersteunden het lokale en bovenlokale overleg en samenwerking op dit vlak en deden inspanningen om het aanbod op elkaar af te stemmen. De VCO 's hadden hierbij specifieke aandacht voor kansengroepen en jongeren en de participatie van ouders en kinderen vormde steeds een prioritair uitgangspunt.

In artikel 5 van dit decreet worden ook de OCMW 's vermeld bij de actoren die actief betrokken moeten worden bij het lokaal overleg dat in de gemeente wordt georganiseerd.

Niet alleen zijn de OCMW 's in elke gemeente aanwezig, ze bereiken in hun werking ouders en kinderen uit kwetsbare doelgroepen. De laatste jaren is er een evolutie zichtbaar binnen de werking van OCMW 's. Meer en meer proberen zij in te zetten op projecten met betrekking tot opvoedingsondersteuning. Meestal kadert dit in de bestrijding van kinderarmoede en sociale uitsluiting. De basisidee is dat, door te investeren in de kinderen van OCMW-gebruikers, de kans verkleint dat ook zij later beroep zullen moeten doen op het OCMW.
Sommige OCMW 's hebben een gericht beleid uitgebouwd inzake opvoedingsondersteuning. Voorbeelden hiervan zijn de thuisbegeleidingsdiensten gericht op ouderschap, ontmoetingsmomenten met ouders, huiswerkbegeleiding,…

Daarom vormden de OCMW 's een vanzelfsprekende partner voor de VCO 's. Vanuit hun opdracht tot maatschappelijke dienstverlening vervullen de OCMW 's al lang voor de invoering van het decreet opvoedingsondersteuning diverse 'functies van opvoedingsondersteuning'. We denken hierbij aan de psychosociale begeleiding van mensen (bij de opvoeding), de materiële hulpverlening (voorzien van melkpoeder voor baby's), opvolging van de sociale rechten (kinderbijslag, aanvraag studiebeurs), de financiële steun (aanvullende steun voor deelname aan zomerkampen voor de kinderen), juridische advies, aanbieden sociale voorzieningen (kinderopvang, aanbieden warme maaltijden),…

Gaandeweg ontvingen de teams van Vlaamse coördinatoren opvoedingsondersteuning steeds meer vragen van OCMW 's i.v.m. het aanbieden van opvoedingsondersteuning. Die vragen liepen sterk uiteen, gaande van behoefte aan intervisie en supervisie, nood aan coaching, interesse voor vorming tot ondersteuning bij projecten.

Doelstellingen

Om adequate ondersteuning te kunnen aanbieden, streefden de VCO 's van het Agentschap Jongerenwelzijn ernaar een vollediger zicht te krijgen op de noden van de OCMW 's met betrekking tot opvoedingsondersteuning. De verscheidenheid aan praktijken maakt het namelijk niet eenvoudig om te bepalen of en op welke wijze aan OCMW 's ondersteuning kan geboden worden. Daarom leek het opportuun om eerst te onderzoeken wat opvoedingsondersteuning betekent in de werking van een OCMW. Wat doet een OCMW om ouders te ondersteunen in hun taak als opvoeder? Wat kan de rol en betekenis van opvoedingsondersteuning zijn in een OCMW? En omgekeerd, wat kan een OCMW betekenen voor opvoedingsondersteuning?

Via dialoogmomenten met OCMW-medewerkers wilden de VCO 's nagaan hoe deze medewerkers opvoedingsondersteuning in hun OCMW in praktijk brengen en welke hun ervaringen daarbij zijn.
Het is een logische stap om daarna te bepalen in welke mate en in welke vorm het Agentschap Jongerenwelzijn op een systematische wijze ondersteuning zou kunnen bieden.

De geformuleerde doelstellingen waren:

1. Nagaan wat opvoedingsondersteuning kan betekenen voor OCMW 's en wat OCMW 's kunnen betekenen voor opvoedingsondersteuning.
2. Probleemverheldering en probleemanalyse van de huidige praktijk van opvoedingsondersteuning binnen de OCMW-dienstverlening en een inventarisatie/reflectie van de mogelijkheden en knelpunten die basismedewerkers op vlak van opvoedingsondersteuning ervaren.
3. Het formuleren van een (aanzet tot) antwoord op de gestelde vragen en voorstellen tot verdere actie.

De dialoogmomenten in de verschillende provincies vonden plaats begin 2012 en de verwerking van alle bevindingen is nu klaar. Precies in die periode werd beslist dat de opdrachten van de Vlaamse coördinatoren opvoedingsondersteuning worden stopgezet. Het huidige decreet wordt vervangen door een nieuw decreet houdende de organisatie van preventieve gezinsondersteuning (met de uitbouw van de 'Huizen van het Kind'), waarin er geen opdracht meer is voor de VCO 's.

Vandaar dat voor de derde doelstelling, nl. het formuleren van een (aanzet tot) antwoord op de gestelde vragen en voorstellen tot verdere actie, de VCO 's zich uiteindelijk moeten beperken tot het formuleren van die aanzet (zie aanbevelingen in het laatste deel van dit eindrapport) en daarbij kunnen zij niet, zoals aanvankelijk voorzien, de eventuele gewenste ondersteuning en opvolging zelf behartigen.

Opdracht

Om de praktijk van opvoedingsondersteuning binnen de OCMW-dienstverlening nader te verkennen schakelde het Agentschap Jongerenwelzijn het Expertisecentrum Opvoeden^{Plus}[1] in.
De vraag aan Opvoeden^{Plus} was om, als externe partner, de dialoogtafels inhoudelijk en didactisch te begeleiden en de resultaten ervan te verwerken en te rapporteren.

Onderzoeksopzet

De dialoogtafels werden georganiseerd overeenkomstig de methodiek van focusgroepen. De methodiek van focusgroepen wordt als volgt omschreven:

"Een focusgroep is een gestructureerde discussie onder een kleine groep van stakeholders (4-12 personen), begeleid door een ervaren gespreksleider. De methode is ontworpen om informatie te verkrijgen over de voorkeuren en waarden van (uiteenlopende) mensen met betrekking tot een bepaald onderwerp en om te kunnen verklaren waarom ze die meningen hebben. Tijdens een focusgroep wordt een gestructureerde discussie van een interactieve groep in een tolerante, geruststellende omgeving geobserveerd. Een focusgroep kan dus gezien worden als een combinatie van een gericht interview en een discussiegroep." (Steyaert, 2006, p.135).

Een focusgroep is een eenvoudige, open en flexibele formule die veel ruimte laat voor uiteenlopende invalshoeken en standpunten van zeer verschillende mensen. Tijdens de discussie ontstaat een zeker sneeuwbaleffect waarbij deelnemers ook elkaar bevragen en verder bouwen op de reacties van de andere deelnemers. (Steyaert, 2006 en Beyst & Goorden, 2001). Zo komen achterliggende redeneringen en gedachten waarop deelnemers hun mening baseren, bloot te liggen (Steyaert, 2006).

Dat de deelnemers tijdens het gesprek ook ideeën ontwikkelen en elkaars mening beïnvloeden, behoort tot de rijkdom van de informatie die het proces oplevert (Steyaert, 2006).

Deze karakteristieken van een focusgroep sloten goed aan bij de doelstellingen van het onderzoek, namelijk om op korte termijn een grondiger zicht te verkrijgen op de praktijk van opvoedingsondersteuning in OCMW 's en de moeilijkheden die OCMW-medewerkers daarbij ondervinden.
Focusgroepen hebben als nadeel dat ze geen exacte, geen representatieve en niet te generaliseren gegevens opleveren. Focusgroepen zijn goed voor verkenning en oriëntering, of om iets af te toetsen, maar ze zijn niet efficiënt om een breed publiek te informeren, noch om oplossingen of antwoorden te bieden, en evenmin om consensus te bereiken of om beslissingen te nemen. (Steyaert, 2006)

Dat mag men van deze onderzoeksresultaten dan ook niet verwachten.

---

[1] Opvoeden^{Plus} is het expertisecentrum dat verbonden is aan het Departement Sociaal Agogisch Werk van de KATHO. Als hogeschool vindt KATHO het belangrijk om naast onderwijs, ook actief te zijn op vlak van onderzoek, permanente vorming en maatschappelijke dienstverlening. Voor het Expertisecentrum Opvoeden^{Plus} betekent dat concreet dat het kennis over opvoeden verzamelt, ontwikkelt en verspreidt. Ze doet dit samen met en voor professionals uit het brede werkveld van opvoeding en onderwijs. Bij Opvoeden^{Plus} kan je terecht voor vorming en bijscholing, coaching, methodische ondersteuning of begeleiding en voor praktijkgericht onderzoek.
De vraag van het Agentschap Jongerenwelzijn om te onderzoeken wat huidige mogelijkheden en praktijken zijn van opvoedingsondersteuning binnen de dienstverlening van de OCMW's, kadert binnen het praktijkgerichte onderzoeksluik.

Een complete en gedetailleerde inventaris van alle bestaande initiatieven opvoedingsondersteuning, was evenmin bedoeld als eindproduct.

Werkwijze

Voorbereiding

Een korte oproep voor deelname aan de dialoogtafels verscheen in het tijdschrift Lokaal en verschillende keren in het magazine 'M-weter'.[2] De oproep benadrukte dat vooral de OCMW-basismedewerkers aan de dialoogtafel verwacht werden omdat hun directe praktijkervaringen de centrale onderzoeksvraag waren. Het zijn hun inzichten en hun concrete ervaringen met betrekking tot opvoedingsondersteuning die we via de dialoogtafels in beeld wilden krijgen. Slechts één medewerker per OCMW kon deelnemen. Aan de OCMW 's werd gevraagd om intern af te spreken wie het OCMW op de dialoogtafel zou vertegenwoordigen.

Tegelijkertijd werd een brief met toelichting én een uitnodiging tot deelname gericht aan alle 308 OCMW-secretarissen, de hoofden van de sociale diensten en de afgevaardigden op het (boven)lokaal overleg opvoedingsondersteuning. Bij deze uitnodiging zat een inschrijvingsformulier met daarbij een beknopte vragenlijst. Dit 'inputdocument' was vooral bedoeld om potentiële deelnemers de reikwijdte en brede interpretatie van het concept opvoedingsondersteuning te verduidelijken. Aan de hand van zes korte vragen met eenvoudig aan te vinken antwoordmogelijkheden, werden kandidaat-deelnemers geprikkeld tot reflectie over hun OCMW-aanbod op vlak van opvoedingsondersteuning. De ingevulde formulieren verschaften tevens een eerste ruwe aanduiding van de concrete activiteiten die het OCMW organiseert.

In de periode van maart 2012 tot juni 2012, werden er vijftien dialoogtafels gepland; drie per provincie en regionaal verspreid. Om organisatorische redenen vonden er in Vlaams Brabant twee en in Limburg slechts één dialoogtafel plaats. In totaal zijn er dus twaalf dialoogtafels geweest, namelijk te Brugge, Kortrijk, Diksmuide, Sint-Niklaas, Gent, Zottegem, Leuven, Brussel, Antwerpen, Geel (2x) en Hasselt.

Tijdens de dialoogtafels

Een VCO was telkens als gastvrouw of gastheer aanwezig en stond in voor de logistieke organisatie. Zij deden geen inhoudelijke tussenkomsten tijdens het gesprek.
De dialoogtafels werden door twee begeleiders van Opvoeden Plus bijgewoond: één gespreksleider en één verslaggever. Zij mengden zich inhoudelijk ook niet in de discussie. De gespreksleider modereerde natuurlijk het gesprek, stuurde aan op verduidelijking of verdieping van de ingebrachte informatie of standpunten en had aandacht voor de groepsdynamiek. De verslaggever nam letterlijk verslag van de gesprekken.
Bij aanvang van de focusgroep lichtte de gespreksleider duidelijk de bedoeling en het opzet van de dialoogtafels toe. Ook de eigenheid van de methodiek 'focusgroep' werd zorgvuldig aan de deelnemers geschetst, zodat de deelnemers goed geïnformeerd waren over de betekenis van hun input aan de discussie en hoe dit zou verwerkt worden.

Daarna volgde een individueel reflectiemoment waarbij elke deelnemer zijn gedachten kon noteren rond een vijftal invalshoeken. Die schriftelijke notities bevorderden een actieve input van elke

[2] Lokaal is het maandblad van de lokale besturen, uitgegeven door VVSG. De oproep verscheen in het nummer van 1 februari 2012. M-weter is een elektronisch magazine van VVSG met kort nieuws voor de sociale diensten van het OCMW. Het verschijnt ongeveer tweewekelijks. De oproep werd telkens in de maand voorafgaand aan elke dialoogtafel, gepubliceerd.

deelnemer. Ze droegen ertoe bij dat in de loop van het gesprek geen elementen uit het oog verloren werden. Voor de verslaggever was het achteraf een nuttige geheugensteun en houvast.

De invalshoeken waren geïnspireerd op de denkmethode van Edward De Bono. Zijn denkmethode is een techniek die mensen verplicht om een bepaald probleem of vraagstuk vanuit verschillende perspectieven te bekijken. Daarmee vermijdt men een eenzijdige benadering. Die verschillende perspectieven worden in deze methode visueel ondersteund door het (denkbeeldig) opzetten van gekleurde hoeden waarmee men naar het onderwerp 'kijkt'.

In de dialoogtafels werd aan de deelnemers gevraagd om, m.b.t. tot de praktijk van opvoedingsondersteuning in hun eigen lokale OCMW achtereenvolgens:

- Een witte hoed op te zetten.
  Dit houdt in dat men het fenomeen opvoedingsondersteuning bekijkt op basis van feiten en cijfers. Er wordt beschrijvende, objectieve informatie en kennis ingebracht over de initiatieven die het OCMW onderneemt op vlak van opvoedingsondersteuning. Informatieverwerving staat centraal.

- Een zwarte hoed op te zetten:
  Dit houdt in dat men de moeilijkheden, hindernissen, nadelen waarmee men in opvoedingsondersteuning geconfronteerd wordt, verwoordt. Kritische en negatieve bedenkingen, mislukkingen en pessimistische beschouwingen komen hier aan bod.

- Een gele hoed op te zetten:
  Dit houdt in dat men alle pluspunten en positieve aspecten van opvoedingsondersteuning in het OCMW, belicht. Resultaten, mogelijkheden, succeservaringen, voordelen… worden toegelicht. Hier wordt een optimistische en constructieve blik gevraagd.

- Een groene hoed op te zetten:
  Dit houdt in dat men in de toekomst kijkt. Het gaat om ideeën, verwachtingen, suggesties en voorstellen die men voor ogen heeft met opvoedingsondersteuning. Hier kan men vrij nadenken over hoe opvoedingsondersteuning verder vorm kan krijgen en wat voor verbetering kan zorgen.

- Een rode hoed op te zetten:
  Dit houdt in dat men uitdrukt welke gevoelsmatige of emotionele weerklank opvoedingsondersteuning teweegbrengt. Hier wordt aandacht gegeven aan de algemene sfeer, de emotionele bijklank die opvoedingsondersteuning oproept. De mentale beleving staat hier centraal.

De deelnemers aan de dialoogtafel deden dat niet ten persoonlijke titel. Ze waren gevraagd om zich als vertegenwoordiger van het OCMW op te stellen. Daarom legden we hen op het einde van het gesprek de vraag voor hoe ze over de dialoogtafel verslag zouden uitbrengen aan hun collega's of bestuur. Wat zouden ze terugkoppelen?
Ter afronding werd met de deelnemers nog even teruggeblikt op het voorbije gesprek. Een aantal indrukken werden verwoord, zonder er nader op in te gaan. Ook praktische of informatieve vragen over verdere afhandeling werden op dat ogenblik beantwoord.

Verwerking achteraf

Na de dialoogtafel stelde de verslaggever het verslag op. Het verslag werd telkens door één of twee deelnemers van de dialoogtafels nagelezen. Op basis van de ontvangen feedback werd het verslag aangepast. De definitieve verslagen vormden de ruwe data die verwerkt zijn in deze eindsynthese.

De synthesenota bevat een gebundelde en geordende weergave van kerngedachten uit de verslagen van de twaalf dialoogtafels. Ze werden aangevuld met kanttekeningen en nabeschouwingen van VCO 's en Opvoeden^{Plus}.

De deelnemers

In totaal hebben 65 OCMW 's deelgenomen aan de dialoogtafels. Vijfenzestig deelnemende OCMW's op een totaal van 308 OCMW 's is een respons van 21%. Dertien OCMW-medewerkers schreven zich in, maar waren door onvoorziene omstandigheden niet aanwezig op de dialoogtafel. Twintig OCMW's hebben zich verontschuldigd.

DEEL II De resultaten van de dialoogtafels

In dit deel rapporteren we over de bevindingen en ervaringen die de OCMW-medewerkers tijdens de dialoogtafels naar voor brachten.

Een eerste hoofdstuk is een beknopte beschrijving van de vele soorten activiteiten die OCMW 's ondernemen m.b.t. opvoedingsondersteuning. Een uitvoerige en gedetailleerde inventarisatie van al deze initiatieven was nooit de bedoeling van het onderzoek. Dit bleek echter wel een behoefte van de deelnemers te zijn.
De informatie die de deelnemers over hun acties en werkwijze meedeelden, werd hier verwerkt in een algemene beschrijving van hun praktijkvoorbeelden. Zonder volledig te willen zijn, toont het een brede waaier aan mogelijkheden. Het is tegen die achtergrond van heel diverse praktijken, dat de daarop volgende reflecties en bedenkingen van de deelnemers moeten worden gelezen.

Vanuit hun concrete werkzaamheden in opvoedingsondersteuning brachten de deelnemers een uitgebreid pallet aan reflecties en argumenten aan. In een tweede hoofdstuk synthetiseerden we per thema de kerngedachten die de deelnemers hierover hebben verwoord. Het zijn met andere woorden hun bevindingen die hier worden gerapporteerd.
De thema's zijn: opvoedingsondersteuning als een legitieme opdracht van een OCMW, het concept opvoedingsondersteuning in de context van een OCMW, de lokale eigenheid van het OCMW, de doelgroep, de middelen, de competenties van een OCMW-medewerker en de samenwerking met andere actoren. De volgorde waarin deze items aan bod komen, werd door de verslaggever gekozen in functie van de leesbaarheid van de tekst. Het geeft geen aanwijzing over de mate van belangrijkheid van deze items.

Probleemanalyse was één van de doelstellingen van de dialoogtafels. Aangezien de dialoogtafels niet tot doel hebben een consensus te genereren of oplossingen te formuleren, hoeft het niet te verbazen dat in dit syntheseverslag uiteenlopende, soms tegengestelde perspectieven beschreven staan. We hebben die beschreven als 'kansen' en 'knelpunten'.
Het verschil in perspectief tussen een 'kans' of een 'knelpunt' is relatief. Vaak ligt een gedeelde motivatie bij de deelnemers aan de basis ervan: men wil in het OCMW met opvoedingsondersteuning aan de slag gaan. Afhankelijk van de mogelijkheden en ruimte die de deelnemers daarvoor in hun OCMW ervaren, beleven zij dit in meer of mindere mate als 'kansen' of 'knelpunten'.

We stelden voorop om ook "na te gaan wat opvoedingsondersteuning kan betekenen voor OCMW 's en wat OCMW 's kunnen betekenen voor opvoedingsondersteuning". De deelnemers aan de dialoogtafels hadden daar in elk geval ideeën over. In een derde hoofdstuk vatten we hun verwachtingen en suggesties samen. Daarmee doen we een input en leveren we discussiestof om de reflectie daarover met een ruimere groep van stakeholders verder te zetten.

Hoofdstuk 1
De huidige praktijk van opvoedingsondersteuning in OCMW 's[3]

Opvoedingsondersteuning overkoepelt zeer verschillende vormen van ondersteuning en werkwijzen die ondersteunend zijn voor opvoedingsverantwoordelijken. Meestal wordt er onderscheid gemaakt op basis van de verschillende functies die het vervult[4]:
1) informatie en voorlichting, 2) praktisch pedagogische of instrumentele steun, 3) emotionele steun, 4) sociale samenhang stimuleren, 5) sociale steun en zelfhulp bevorderen, 6) signalering, vroegtijdige onderkenning en verwijzing, 7) pedagogische advisering en/of licht ambulante/mobiele ondersteuning en 8) meer intensieve, laagdrempelige hulp.

Uit de beschrijving van wat OCMW 's in Vlaanderen en Brussel ondernemen, leiden we af dat OCMW's deze functies wel degelijk vervullen:

1) Informeren, voorlichten en sensibiliseren gebeurt door alle OCMW 's door middel van het verspreiden van folders van initiatieven van de gemeente (sport, jeugdaanbod, speelpleinwerking) en van andere diensten/organisaties. Ze informeren ook door het zetten van folderrekken op die plaatsen waar ouders komen. OCMW 's maken daarnaast gebruik van info- en gespreksavonden, Triple P-lezingen en artikels in lokale infobladen om opvoedingsverantwoordelijken te informeren, te sensibiliseren en voorlichting te bieden(1).

2) Elk OCMW biedt opvoedingsondersteuning aan onder de vorm van praktische of materiële steun. Dat gaat over het betalen van diensten kinderopvang, gezinszorg of –hulp, familiehulp tot allerlei financiële tussenkomsten: pretpark-, bioscoop-, kermisticket, vrijetijdscheques, cultuurparticipatie(2), vakantieparticipatie, melkvoeding, voedingscheque, deelname in schoolkosten, internetabonnement, paramedische kosten, betalen opvoedingsondersteuning van ouders bij externen. Diensten zoals babysit, vrijetijdsbesteding, kinderopvang, ruilwinkels voor kledij, uitlenen van spelmateriaal via een speelotheek. Dit alles biedt ouders een waardevol aanbod opvoedingsondersteuning.

3) Het is moeilijk om exact aan te wijzen waar en wanneer emotionele steun verleend wordt. Dat zit impliciet verweven in de begeleidingscontacten die men met de cliënten heeft. Medewerkers zeggen dat ze in contacten met cliënteel frequent vragen krijgen over opvoedingskwesties of met complexe opvoedingssituaties geconfronteerd worden. OCMW-medewerkers geven aan dat ze dan doorverwijzen naar initiatieven van bv. de Gezinsbond, Kind en Gezin, CLB of andere initiatieven van de gemeente. Veel hangt ook af van de persoonlijkheid van de maatschappelijk werker. Wie zich bekwaam voelt in de opvoedingsmaterie door ervaring uit (vorige) tewerkstelling of door het eigen ouderschap, durft meer in te gaan op vragen.

4) Wie opvoedingsvragen heeft, richt zich in de eerste plaats tot het eigen informeel sociaal netwerk van familie, vrienden en buren. Kwetsbare ouders zijn diegene die in een sociaal isolement leven en niet kunnen terugvallen op een netwerk in tijden van opvoedingsspanning. Voorzieningen voor ouders en kinderen waar ontmoetingskansen zijn kunnen die informele sociale netwerken stimuleren. Talrijke OCMW 's in Vlaanderen zetten in op het stimuleren van sociale samenhang, sociale steun en het bevorderen van zelfhulp. Zij scheppen

[3] Met dank aan Joeri Isenborghs, VCO-team Jongerenwelzijn regio West-Vlaanderen, voor de nauwgezette verwerking van deze data.

[4] We gebruiken de functies van opvoedingsondersteuning zoals ze door EXPOO worden omschreven. http://www.expoo.be/functies-van-opvoedingsondersteuning

ontmoetingsmogelijkheden[3] door te voorzien in het oprichten van oudergroepen, een vormingsaanbod voor ouders rond opvoedingsthema's, workshops (haken, breien, babymassage, babyturnen) en kookgroepen in de accommodatie van buurthuizen, dienstencentra, buurtrestaurant. In het aanbieden van huiswerkbegeleiding[4] door OCMW 's schuilt het verlenen van sociale steun onder de noemer van opvoedingsondersteuning.

5) Het verlenen van sociale steun en het bevorderen van zelfhulp is eveneens minder exact aan te wijzen. Het kan in combinatie met of via andere functies van opvoedingsondersteuning worden verwezenlijkt.

6) Het overleg dat maatschappelijk werkers van OCMW 's opnemen met scholen, CLB, Kind en Gezin zijn ook het vermelden waard. Overleg aangaan met andere diensten is op zich geen rechtstreekse opvoedingsondersteuning maar het draagt bij tot signalering, vroegtijdige onderkenning en verwijzing. De dienstverlening (of samenwerking) die hieruit voortvloeit kan dat zeker wel zijn.
   Medewerkers van een OCMW waar een pedagogische adviesfunctie beschikbaar is, verwijzen eerst intern door.

7) Pedagogisch advies helpt opvoedingsverantwoordelijken met twijfels over hun eigen aanpak en helpt hen de zaken op een rijtje te zetten. Ze krijgen daarmee zicht op de factoren die het probleem beïnvloeden en mogelijk in stand houden. Opvoedingsverantwoordelijken worden ondersteund in het nemen van stappen om verder te kunnen. De suggesties zijn praktisch, de contacten van korte duur. Een aantal OCMW 's bieden de functie pedagogisch adviseren aan of hebben een dienst psycho- sociale begeleiding of een gezinsbegeleidingsdienst[5]. Ze hebben hiervoor een personeelslid aangesteld dat beschikt over specifieke deskundigheid. Niet elk OCMW kan echter deze dienstverlening aanbieden omwille van het eraan verbonden kostenplaatje voor personeelsinzet. OCMW 's kunnen echter wel de handen in elkaar slaan en dit pedagogisch advies aanbieden via een intergemeentelijk samenwerkingsverband[6].

Uit het voorgaande kunnen we afleiden dat er in heel wat OCMW 's in Vlaanderen een feitelijk aanbod opvoedingsondersteuning is dat uitstijgt boven financiële tegemoetkomingen en praktische en materiële zaken. Denken we maar aan een dienst gezinsbegeleiding, een dienst psycho- sociale hulpverlening, een opvoedingspunt met spreekuur opvoedingsondersteuning, een spelotheek gekoppeld aan een ontmoetingsruimte, huiswerkbegeleiding, acties/initiatieven tijdens Week van de Opvoeding...

Dit aanbod opvoedingsondersteuning komt niet zelden tot stand vanuit samenwerkingsverbanden, intergemeentelijk of uit een partnership van diensten/organisaties in de gemeente.

(1) Een OCMW in Vlaams-Brabant heeft het Project Sta Op. In dat project nemen ze de strijd tegen armoede op met het aanreiken van een gids met tegemoetkomingen, diensten waar mensen terecht kunnen met vragen rond opvoeding,…

(2) Om iedereen de kans te geven te kunnen deelnemen aan sportieve, culturele of sociale activiteiten heeft de overheid het socio-culturele participatiefonds opgericht. Wie gebruik maakt van de OCMW-dienstverlening of een laag inkomen heeft én problemen ondervindt om dergelijke activiteiten te betalen (zoals lidgeld van sportclubs, jeugdverenigingen, krantenabonnementen, bioscoopbezoek en dergelijke), kan bij het OCMW aankloppen voor tussenkomst bij tal van sportieve en culturele activiteiten.

(3) Het OCMW Boom coördineert het initiatief ruilwinkel Boempetat! De ruilwinkel verleent praktische en materiële steun. Wie iets binnenbrengt krijgt hiervoor ruilmunten waarmee nieuwe spullen kunnen aangekocht worden. Daarnaast is er ook een ontmoettingsplaats waar ouders (vooral mama's) een koffietje kunnen drinken, terwijl de kindjes spelen in het speelhoekje. Verder worden er allerlei activiteiten aangeboden zoals: haakcursussen,

babymassage, baby turnen, informatiemomenten. Iedere donderdag voormiddag is er de Tatertuin. Hier kunnen mama's hun ervaringen rond opvoeding met elkaar delen. In de Tatertuin wordt er Nederlands gesproken en krijgen de kindjes fruit. Hiermee willen we kinderen aanmoedigen om Nederlands te spreken en de moeders om fruit te geven.

(4) Een voorbeeld daarvan is de samenwerking met De Katrol, die studie- en opvoedingsondersteuning aan huis kan aanbiedt door de inschakeling van studenten van hogescholen of universiteiten, toekomstige leerkrachten en hulpverleners.

(5) Het Turnhouts OCMW biedt via de dienst het Spoor gezinsbegeleiding aan voor maatschappelijk kwetsbare gezinnen van Turnhout met kinderen van 0- 12 jaar. De insteek is opvoedingsondersteuning maar met reflecties naar alle domeinen (bv. budget, huisvesting, gezondheid). De hulpverlening aan de gezinnen is integraal. Begeleiding wordt opgestart als er kinderen zijn die jonger zijn dan 10 jaar. Er is aandacht voor alle kinderen. De gezinnen moeten opvoedingsvragen hebben. De werkwijze bestaat uit huisbezoeken, vakantiewerking en Triple P.

(6) Een goed voorbeeld hiervan is De Vereniging Ons Tehuis in Zuid-West-Vlaanderen die bestaat uit een samenwerkingsverband van vijf OCMW's (Ieper, Wervik, Poperinge, Waregem, Kortrijk) dat een aanbod opvoedingsondersteuning heeft zowel voor ouders als professionelen. Ouders hebben de mogelijkheid van pedagogische adviesgesprekken & telefonisch advies en het bijwonen van oudergroepen; voor professionelen is er digitaal advies, oudertraining en vorming (communiceren met ouders, basiscursus opvoedingsondersteuning, ouderlijke pedagogische vaardigheden, vraagverduidelijking).
Nog een goed voorbeeld van een intergemeentelijk samenwerkingsverband is te vinden in de provincie Antwerpen. De gemeente Olen werkt via de organisatie ISOM op het vlak van opvoedingsondersteuning samen met 6 andere gemeenten uit de midden-Kempen. ISOM (de intergemeentelijke samenwerking van de OCMW's van de Middenkempen -Grobbendonk, Herentals, Herenthout, Kasterlee, Lille, Olen en Vorselaar) biedt via een maatschappelijk werker ouders level 2 van het Triple P-programma aan en brengt opvoedingsondersteuning onder de aandacht van andere maatschappelijke werkers.

Hoofdstuk 2 Kansen en knelpunten

1. Opvoedingsondersteuning als een legitieme opdracht van een OCMW?

De vraag of en in welke mate opvoedingsondersteuning tot de opdracht van maatschappelijke dienstverlening behoort, kwam in elke dialoogtafel uitdrukkelijk ter sprake. Het is DE kernvraag waar alle andere aspecten mee verband houden. Het beantwoorden van deze vraag was voor de respondenten complex en lokte talrijke reacties uit.

Kansen

Groeiende aandacht en principiële bereidheid tot actie voor opvoedingsondersteuning

Tijdens de dialoogtafels werd beaamd dat de aandacht voor opvoedingsondersteuning zeker is toegenomen. De algemene tijdsgeest en het algemeen maatschappelijk klimaat maakt dat er in veel OCMW 's een openheid is voor het onderwerp en de respondenten vinden dat positief.

Verschillende respondenten ondervinden dat de openheid en de principiële bereidheid om actie te ondernemen aanwezig zijn, maar dat het ontbreekt aan middelen.

> *"Bij ons zijn de raadsleden mee in wat armoedeproblematiek betekent en wat er zinvol is in de begeleidingen."*

> *"Er wordt al 3 jaar gesproken over de nood aan opvoedingsondersteuning en telkens rijst de vraag: wat en wie gaat er iets aan doen?"*

Opvoedingsondersteuning is inherent aan de dienstverlening van een OCMW

- Opvoedingsondersteuning maakt voor veel respondenten onrechtstreeks deel uit van de dienstverlening van het OCMW. Opvoedingsondersteuning hoeft volgens hen niet noodzakelijk onder de vorm van specifieke acties of projecten te worden ingevoerd, want het maakt wezenlijk deel uitmaakt van de dienstverlening.

  "Spontaan had ik het idee dat we niets doen op vlak van opvoedingsondersteuning, maar als je verder bekijkt wat er allemaal onder opvoedingsondersteuning valt, doen we zeker enkele zaken."

- Verschillende respondenten geven aan dat aspecten zoals materiële hulp, huisvesting, voeding, schuldbemiddeling,… sterk bepalend zijn voor gezinnen en dat ze een belangrijk effect teweegbrengen op het gezin en op de opvoeding. Ze vinden dat de OCMW 's daarmee beschikken over een ideale combinatie van middelen om iets te betekenen voor de opvoeding van de kinderen. De deskundigheid die de OCMW 's hebben opgebouwd in al die domeinen, wordt door de respondenten als een troef gezien.

- Meerdere respondenten menen dat er in het kader van de psychosociale hulpverlening die een OCMW kan bieden, aandacht kan besteed worden aan opvoedingsondersteuning. Ze merken dat er in hun OCMW 's een groeiend bewustzijn is dat de hulpverlening aan cliënten zich niet kan beperken tot het financiële luik.

  "OCMW 's zijn in de realiteit effectief meer dan een bureau met boekhouders of advocaten die louter focussen op het financiële. Boekhouders of advocaten zouden misschien cijfermatig betere resultaten kunnen voorleggen, maar hulpverleners hebben zeker een grote meerwaarde."

- Enkele respondenten zeggen ook dat opvoedingsondersteuning automatisch aan bod komt in de begeleiding van gezinnen met kinderen. Opvoedingsondersteuning is niet weg te denken uit de individuele hulpverlening als men die integraal en kwaliteitsvol wil aanbieden.

  "Wanneer de kinderen mee zijn op gesprek, vraag je automatisch eens naar de opvoeding."

Opvoedingsondersteuning als brug naar de hulpverlening, en omgekeerd

- Een troef binnen de context van een OCMW is volgens een aantal respondenten de mogelijkheid om een brug te leggen tussen het algemene dienstverleningsaanbod en een aanbod opvoedingsondersteuning. Als mensen beroep doen op de OCMW-dienstverlening kan dat voor hen een ingang zijn om met de OCMW-hulpverlener over opvoedingsmoeilijkheden te spreken.

  "Na verloop van tijd heb je vanuit budgetbegeleiding een band met het cliënteel en als de hulpverleningsrelatie langer duurt, dan komen die opvoedingsvragen vanzelf naar boven en van daaruit merken we dat die vragen bij ouders wel leven."

- Het omgekeerde geldt ook. Als men rond opvoeding werkt, kan dit voor mensen een opstap zijn om beroep te doen op andere dienstverlening van het OCMW. Via laagdrempelige, vrijblijvende initiatieven rond opvoeding kan men een ingangspoort naar het ganse gezin creëren.

  "Via de huiswerkbegeleiding is er soms hulpverlening op andere vlakken tot stand gekomen. Het was soms een ingangspoort naar financiële hulpverlening."

Het sociaal huis als uitvalsbasis voor opvoedingsondersteuning

- Enkele respondenten laten verstaan dat het positief is wanneer opvoedingsondersteuning ondergebracht is in het sociaal huis omdat dit drempelverlagend, niet stigmatiserend werkt. Het brede publiek beseft immers dat men in het sociaal huis ook voor andere dan financiële vragen terecht kan. Men hoeft zich er geen zorgen te maken over met wie men in de wachtzaal komt te zitten, enz.

  "Sinds het sociaal huis bij ons op zichzelf bestaat, beginnen ook vragen door te dringen die geen financieel aspect hebben."

  "Sinds vorig jaar zitten we in een nieuw gebouw waar alles onder één dak zit (sociaal huis,…). Dit maakt de drempel lager voor mensen."

  "Het zou drempelverlagend werken als er een apart loket zou bestaan binnen het sociaal huis."

De meerwaarde van het rechtstreekse, persoonlijke contact met de cliënt

- Veel respondenten zijn van oordeel dat zij vanuit hun deskundigheid als hulpverlener meer te bieden hebben dan louter financiële of materiële bijstand en dat dit een grote meerwaarde kan betekenen.

- Veel deelnemers brengen in dat ze als maatschappelijk werker dicht bij de gezinnen staan en met de cliënten een vertrouwensband kunnen opbouwen. Van daaruit kan volgens hen een begeleiding groeien naar een meer gezinsgerichte en opvoedingsondersteunende aanpak.

  "*Je hebt hierdoor meer krediet bij mensen. Je mag eens iets fout zeggen of ergens te ver in gaan. Je kan het je meer permitteren om bepaalde zaken te zeggen, omdat mensen weten dat je hen op andere gebieden helpt."*

Knelpunten

Eigen aanbod opvoedingsondersteuning ontwikkelen of niet?

Een aantal respondenten worstelen met de vraag of het OCMW, naast de inherente vorm van opvoedingsondersteuning via de basisdienstverlening, ook een eigen aanbod opvoedingsondersteuning moet uitbouwen.

- Een deel van de deelnemers vindt dat geen taak van OCMW 's.

  "Men moet niet alles zelf doen en misschien is het beter om als OCMW aan de rand te staan en mee te werken met andere initiatieven of verenigingen."

  "Er is reeds een aanbod opvoedingsondersteuning door anderen binnen dezelfde gemeente."

  "Er zijn al genoeg organisaties waar gezinnen mee in contact komen. Extra hulp van het OCMW is dan niet altijd zinvol."

  "Het zou heel moeilijk zijn om in ons OCMW opvoedingsondersteuning verder uit te bouwen. We zouden eerder de reactie krijgen dat het allemaal niet nodig is.(…) We hebben een opvoedingswinkel waar mensen naartoe kunnen en dat volstaat."

  "Het financiële blijft de hoofdtaak van een OCMW en daarom hebben wij in ons OCMW bepaald dat er in het sociaal verslag moet opgenomen worden welke (opvoedings-)vragen de gezinnen stellen."

  "Wij willen niet wachten tot de opvoedingsvragen opduiken in de begeleiding. We hebben opvoedingsondersteuning structureel willen inbouwen. In een groot OCMW zijn er zoveel begeleidingen die wisselen van begeleiders en die vertrouwensband kan daardoor niet altijd ontstaan."

- Anderen vragen zich af of opvoedingsondersteuning door het OCMW moet aangestuurd worden, omdat er al zoveel extern aanbod is. Zij dachten dat andere organisaties misschien beter geplaatst zijn om opvoedingsondersteuning te bieden (bv. gezinsbond, scholen, welzijnsschakels,…)
  Zij ontwikkelen geen eigen initiatief op vlak van opvoedingsondersteuning. Ze verwijzen door of ze besteden als het ware uit aan deskundige organisaties.

- Bovendien blijft, ook bij uitbesteding en samenwerking, de inzet van het OCMW noodzakelijk om cliënten toe te leiden naar deze externe initiatieven.

- Het OCMW kan zelf niet altijd een passend antwoord bieden, maar doorverwijzen is ook niet altijd evident. De cliënt wil bv. (nog) niet met een andere hulpverlener aan de slag gaan. Of door plaatsgebrek kan er niet doorverwezen worden.

- Sommige respondenten vonden dat het 'uitbesteden' van opvoedingsondersteuning of doorverwijzen niet volstaat. Hun kritiek is dat men zich daar als OCMW niet mag achter verschuilen om zelf geen actie te ondernemen op vlak van opvoedingsondersteuning.

- Het eigen aanbod van opvoedingsondersteuning is in veel OCMW 's eerder beperkt en weinig geprofileerd (zowel intern als extern). Binnen de OCMW 's is opvoedingsondersteuning vaak fragmentarisch en projectmatig uitgebouwd en er is gebrek aan ruimte en tijd om éénmalige projecten in te bedden in de reguliere werking.

- Er leefden ook vragen bij de op til zijnde Huizen van het Kind die voorzien zijn in het nieuwe decreet preventieve gezinsondersteuning.

  "Wie ga je bereiken met de Huizen van het Kind? Ik stel me die vraag ook bij een opvoedingspunt. Ik ben daar geen voorstander van. Je bereikt daar niet het OCMW-cliënteel mee. Zal dat met de Huizen van het Kind anders zijn?"

- Andere deelnemers vinden het relevant om als OCMW een breed gamma opvoedingsondersteuning te kunnen aanbieden.

- Voor velen lijkt het opportuun om opvoedingsondersteuning structureel in te bedden in de OCMW-werking.

Onduidelijkheid en kritische vragen over opvoedingsondersteuning

De deelnemers aan de dialoogtafels ervaren ook onduidelijkheid en blijven met onbeantwoorde vragen zitten omtrent de taak en de positie die het OCMW dient te vervullen in het domein van opvoedingsondersteuning. Dit gebrek aan duidelijkheid over de opdrachtverklaring en de profilering m.b.t. opvoedingsondersteuning, voelen verschillende respondenten aan als negatief en belemmerend voor de uitbouw van een (*expliciet*) aanbod opvoedingsondersteuning. Sommige respondenten getuigen dat ze geconfronteerd worden met ongeïnteresseerdheid of met kritische vragen omtrent de legitimiteit van opvoedingsondersteuning in het OCMW. Sommigen stuiten op onbegrip en weerstand.

> *"De interesse en bereidheid van het bestuur is er niet altijd om een financiële bijdrage te leveren voor dergelijke projecten. Men moet dit heel goed kunnen beargumenteren."*
>
> *"Het is niet omdat je met het team een bepaalde richting wil uitgaan, dat het bestuur direct kan overtuigd worden."*
>
> *"N.a.v. de brooddozenactie van het Agentschap Jongerenwelzijn was gevraagd om de brooddozen mee te geven aan kansarme gezinnen. Het personeel vraagt dan: "Moeten we nu nog brooddozen mee geven ook? Is dat nu ook onze job?"*
>
> "*Ik ervaar dat ik ondersteund word door collega's; ook de secretaris en de voorzitter steunen me, maar voor de rest krijg je veel tegenwind. Je moet er wel staan. Naar aanleiding van de bekendmaking van de huiswerkbegeleiding die we hebben opgestart, krijg ik vaak als reactie 'Waar ga jij mee beginnen?' Terwijl er al drie jaar iets leeft dat we iets moeten doen rond opvoeding."*
>
> *"Er komen soms negatieve reacties van derden (huiseigenaar, familielid,…) op hoe je tewerk gaat in een gezin. Soms hebben zij een andere visie en begrijpen ze niet wat je doet en waarom je het doet."*

Er zijn verschillende facetten die de deelnemers in verband brengen met deze onduidelijkheid. We geven hun bedenkingen weer:

De regelgeving

- De respondenten wijzen erop dat in het OCMW-zakboekje voor opvoedingsondersteuning enkel verwezen wordt naar wat in het Decreet Opvoedingsondersteuning van 2007 over OCMW 's wordt vermeld. Het is een vage vermelding dat het OCMW 'een actor' is in opvoedingsondersteuning. Voor die rol worden geen financiële middelen voorzien.

"OCMW 's zijn oude organisaties waarbinnen medewerkers vrij beperkt zijn in het opzetten van 'zijdelingse' projecten. De opdracht is vaak beperkt tot wat in het zakboekje beschreven staat. Er bestaat in het OCMW dan ook weinig rond opvoedingsondersteuning."

De bredere maatschappelijke context

- De respondenten geven aan dat OCMW 's nog door andere zaken in beslag genomen worden, die ook aandacht en energie vragen. Daardoor is het soms moeilijk om zich toe te leggen op opvoedingsondersteuning.
- Opvoedingsondersteuning zit volgens de respondenten te sterk in de projectsfeer, wat het een tijdelijk karakter geeft. Het is voor hen niet duidelijk wat er nadien in het OCMW zal moeten gebeuren en waar men de middelen zal halen.

Interne afstemming in het OCMW

- De respondenten laten verstaan dat het niet altijd vanzelfsprekend is om opvoedingsondersteuning een plaats te geven of te laten aansluiten op het brede OCMW-dienstverleningsaanbod:

  "Binnen ons OCMW is er een gemis aan goede ingangspoorten (bv. via een eigen kinderopvang)."

  "Opvoedingsondersteuning *wordt (…) dan maar gekoppeld aan kinderopvang. Hierdoor moeten sommige medewerkers meerdere functies combineren. Een geforceerde link met kinderopvang is niet wenselijk."*

- De financiële dienst, de personeelsdienst, de sociale dienst… zijn soms te weinig op de hoogte van elkaar of van wat er meespeelt in een begeleiding.

  "*Een cadeautje mogen geven aan de kinderen op een kerstfeestje is niet evident*"

  "In een gezin dat zijn budget heel goed opvolgt een klein extraatje mogen geven voor een communiefeest, wordt geweigerd."

  "*De secretaris van het OCMW neemt deel aan het Lokaal Overleg Opvoedingsondersteuning. De sociale dienst van het OCMW heeft echter geen zicht op wat er daar besproken wordt."*

- De verschillende diensten in het OCMW hebben een verschillende kijk op de zaak.

  "Vanuit opvoedingsondersteuning heb je meer dan andere collega's oog voor het perspectief van het gezin, bv. bij de intake."

- Sommige respondenten geven aan dat er soms een gespannen verhouding bestaat tussen de werking rond opvoedingsondersteuning en de werking van de sociale dienst van het OCMW. Men krijgt het thema opvoedingsondersteuning niet gemakkelijk op de agenda.

De algemene beeldvorming over de dienstverlening van het OCMW

- De perceptie dat je slechts beroep doet op het OCMW bij financiële problemen en bestaansonzekerheid, voor huisvestingsproblemen en voor andere administratieve moeilijkheden, is volgens de respondenten hardnekkig. Met andere woorden: de algemene idee leeft dat je je voor opvoedingsondersteuning niet wendt tot het OCMW.

- Voor veel mensen blijft er een stigma rusten op het OCMW en is er een hoge drempel om de stap er naar toe te zetten. Om die reden vormt het volgens de respondenten ook een hoge drempel wanneer men opvoedingsondersteuning vanuit een OCMW aanbiedt.

  "Voor sommige mensen vormt het feit dat de opvoedings-ondersteunende initiatieven onder het OCMW vallen een drempel: 'Ik hoop dat ik niemand tegen kom in de gang'."

  "Opvoedingsondersteuning in het OCMW is een nadeel bij mensen die niet met financiële problemen willen gelinkt worden. Die mensen blijven liever weg van het OCMW."

- De respondenten stellen dat in de beeldvorming over het OCMW nog steeds een negatieve link gelegd wordt met de hulpverlening en dat de vrees bij ouders leeft dat '*ze onze kinderen gaan afpakken*'.

- De respondenten bepleiten daarom dat het OCMW zich t.a.v. de buitenwereld beter zou promoten en zou aantonen dat het OCMW meer dan enkel financiële moeilijkheden behartigt.

2. Welke invulling geven aan opvoedingsondersteuning in de context van een OCMW?

Aan de dialoogtafels werd van gedachten gewisseld over de vraag vanuit welk concept of vanuit welke visie men in een OCMW opvoedings-ondersteunend aan de slag kan. 'Opvoedingsondersteuning' is een breed begrip dat op vele manieren wordt ingevuld en geoperationaliseerd. Ook de deelnemers gaven heel uiteenlopende interpretaties aan het concept 'opvoedingsondersteuning'. Vooral het vooropgestelde preventieve karakter van opvoedingsondersteuning, zorgt voor verwarring. In de dienstverlening van OCMW 's zijn preventie en curatief handelen namelijk niet zomaar uit elkaar te halen. De klemtoon die men in opvoedingsondersteuning op preventie legt, doet OCMW-medewerkers dan ook twijfelen over hun rol in opvoedingsondersteuning.

De deelnemers drukten de behoefte uit aan een duidelijker conceptuele invulling en visiebepaling in OCMW 's m.b.t. opvoedingsondersteuning. Het zou hen houvast kunnen bieden in hun handelen.

We overlopen de bedenkingen die de respondenten hierover naar voor brachten:

Kansen

Geloof in het preventieve effect van opvoedingsondersteuning

- Veel respondenten spreken hun overtuiging uit dat opvoedingsondersteuning een preventief effect heeft. Ze vinden de resultaten en successen die men met de initiatieven behaalt, overtuigend. Kleine successen in de opvoeding hebben volgens hen grote positieve effecten op het kind zelf, op de onderlinge relaties in het gezin en op nog andere domeinen (bv. cliënten die hun sociaal netwerk verbreden). Het biedt kansen om de vicieuze cirkel van (kans)armoede te doorbreken.

  "De ouders die effectief ingaan op het aanbod zijn heel positief. De energie die je erin steekt levert dus zeker op."

  "We zien ouders terugkomen na bepaalde contacten. Uiteindelijk door gewoon te praten komen de ouders soms wel zelf tot inzicht en dan zeggen ze bedankt en dat geeft motivatie om verder te doen."

  "Wij hebben cliënten die zeggen dat het leuk is dat ze eens bij iemand anders terechtkunnen en dat het niet over financiële situaties gaat. Dat is dan weer een voordeel."

- Het preventieve karakter van opvoedingsondersteuning kan volgens de respondenten een aanvulling zijn op de curatief gerichte hulpverlening.

Laagdrempelige, vrijwillige en vrijblijvende initiatieven voor een breed publiek

- Via laagdrempelige, vrijwillige en vrijblijvende initiatieven zoals bv. huiswerkbegeleiding, kan men een ingang naar het gezin creëren.

  "We hebben mee onze schouders gezet onder de 'Dag van de Opvoeding'. Mensen zien ons daar in een heel andere rol. Daardoor komen er in de begeleiding aspecten naar voor die voorheen niet aan bod kwamen (bv. rond opvoeding van kinderen)."

- Vooral huiswerkbegeleiding (aan huis) wordt door veel respondenten als een zeer nuttige en bruikbare vorm van opvoedingsondersteuning beschouwd in het kader van een OCMW-dienstverlening.

- Activiteiten die zich tot een breed doelpubliek richten en niet louter op OCMW-cliënten mikken, leveren volgens verschillende respondenten goede resultaten.

  "Zoals een actie die voor iedereen op woensdagnamiddag was georganiseerd in het stadscentrum (…). Toen waren veel gezinnen aanwezig die we anders niet zien wanneer we specifiek voor hen activiteiten organiseren."

Knelpunten

Preventie versus hulpverlening

- Het preventief karakter van opvoedingsondersteuning ligt voor een aantal respondenten niet voor de hand. OCMW 's zitten volgens hen in een moeilijk evenwicht tussen wat in de literatuur als opvoedingsspanning en opvoedingscrisis wordt beschreven. Vaak zijn de gezinnen die begeleid worden, gezinnen in crisis en wordt er curatief opgetreden. Deze respondenten vragen zich af of het concept opvoedingsondersteuning - dat preventief bedoeld is en een antwoord wil bieden op *'gewone'* opvoedingsvragen van *'alle'* ouders- beantwoordt aan de specifieke noden van het OCMW-cliënteel. De problemen van OCMW-cliënten zijn complex en er is bij deze doelgroep eerder nood aan intensievere 'gezinsbegeleiding' dan opvoedingsondersteuning.

  "Voor een OCMW is preventie vaak "erger voorkomen". Dat is niet preventie zoals een provincie dat ziet en waar zij subsidies aan geven."

  "In deze situaties zit je over de grens van opvoedingsondersteuning. Opvoedingsondersteuning is eigenlijk niet voor deze ernstige situaties, maar het is wel zinvol dat je dan zoiets als een nieuw moment kan aangrijpen om weer iets nieuw aan te bieden."

- Het concept van opvoedingsondersteuning zoals het in het decreet omschreven wordt, moet men volgens sommige respondenten niet noodzakelijk aanvaarden als een 'goede' visie, of een werkbare benadering. Men kan zich volgens hen als OCMW ook afvragen of dit *preventief karakter* wel het gepaste uitgangspunt is om aan opvoedingsondersteuning te doen.

Invulling en afbakening van het concept opvoedingsondersteuning voor OCMW 's

- Veel OCMW-medewerkers vinden het moeilijk om af te bakenen wat opvoedingsondersteuning binnen de contouren van hun opdracht kan of moet zijn. Opvoeding is een heel omvattend gebeuren en een begrip als opvoedingsondersteuning is daarom ook heel ruim op te vatten. Zodanig ruim, volgens de respondenten, dat de totaliteit ervan de mogelijkheden van een OCMW-medewerker boven het hoofd groeit.

  Sommige respondenten hebben de indruk dat zij op zichzelf aangewezen zijn om te bepalen welke inhoudelijke invulling of afbakening er in het OCMW aan opvoedingsondersteuning gegeven wordt. Ze vinden dat niet evident.

- Enkele respondenten benoemen het normatief karakter van opvoedingsondersteuning en stellen zich kritische vragen over welke waarden en normen ze met opvoedingsondersteuning uitdragen.

"Is onze opvoeding een goed voorbeeld? In sommige allochtone gezinnen zijn er soms net meer waarden aanwezig. Je ziet deze waarden in allochtone gezinnen soms afkalven omdat niet de ouders, maar de kinderen het Belgisch voorbeeld van een gezin overnemen."

- De opdracht van opvoedingsondersteuning brengt voor verschillende respondenten ook deontologische vragen i.v.m. de privacy van de cliënten met zich mee. Zij zien zichzelf geconfronteerd met de delicate afweging met wie ze rond opvoedingskwesties informatie kunnen of mogen uitwisselen.

  "Er is soms bezorgdheid rond gezinnen maar door privacy-regels en door onze positionering in de hulpverlening, blijf je bij momenten wel vast zitten."

  "Probleem is vaak dat je met die dingen nergens terecht kunt. Wij krijgen ook vragen om te signaleren welke gezinnen er zijn… Dit om gepast en preventief te kunnen optreden. Maar je zit vast aan de privacy."

Nood aan visie en beleid rond opvoedingsondersteuning op lokaal niveau

- Tijdens de dialoogtafels gaven veel respondenten aan dat zij op het lokale niveau een uitgesproken engagement en een expliciete beleidsvisie op opvoedingsondersteuning missen.

  "Bij ons leeft de visie: als er problemen zijn, dan moet er doorverwezen worden. Wij moeten soms echt tegenhouden om een zaak niet te vlug naar het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg te sturen. Het individueel schuldmodel van denken wordt rap gehanteerd."

  "De focus in de sociale dienst van het OCMW ligt op het financiële. Er is weinig draagvlak voor opvoedingsondersteuning."

  "Bij ons op de gemeente is er niemand mee bezig. Voorheen hadden we het Lokaal Overleg Kinderopvang vanuit de jeugddienst. Dit draaide niet en sinds 2 jaar is dit stil gevallen. In de gemeente heerst het idee dat dit niet nodig is."

  "De mensen die in de OCMW-Raad zitten hebben vaak geen hulpverleningsachtergrond (landbouwer, bankier,…) en hebben vaak een andere visie dan de hulpverleners. Iedereen kijkt logischerwijze vanuit zijn eigen bril. Als we aandacht kunnen geven aan bewustwording bij de leden van de OCMW-Raad, als we daar ook de hulpverleningsvisie meer kunnen binnen brengen, zou dit zinvol zijn."

- Een aantal deelnemers van de dialoogtafels vindt het belangrijk om opvoedingsondersteuning in een beleidsplan op te nemen, want zonder beleidsplan worden er geen middelen voor vrij gemaakt.

  "Als je geen structurele middelen hebt en er ontbreekt een behoefteanalyse of doelgroepenanalyse, kan je weinig doen. Men moet eerst een gestructureerd plan hebben om daarna naar een beleidsplan te kunnen gaan."

  "In een financieel sterke gemeente is het niet evident om opvoedingsondersteuning te verantwoorden vanuit armoede en kinderarmoede."

  "Het is belangrijk om opvoedingsondersteuning via het beleidsplan op te nemen. Bij ons staat het beleid er helemaal achter. Dat is natuurlijk erg afhankelijk van de politiek die erachter staat."

- De respondenten zeggen dat er, afhankelijk van de ruimere maatschappelijke of politieke prioriteiten die gelegd worden, gemakkelijker een lokaal beleid ontplooid wordt rond bepaalde sociale thema's.

  "Als de politiek het sociaal beleid als thema neemt om mee naar buiten te komen, dan…"

  "*Het draagvlak en de maatschappelijke noodzaak rond kinderopvang wordt door een veel breder publiek gedragen. Wat dan weer een speerpunt vormt voor beleidsmakers op lokaal, Vlaams en federaal niveau."*

  "Het lokaal bestuur is erg terughoudend om opvoedingsondersteuning een plaats te geven binnen het lokaal sociaal beleid. Kinderopvang is bijvoorbeeld wel belangrijk voor het lokaal beleid."

  "De enige ingang die ik zie is kinderarmoede. Als de politieke aandacht er is -bv. nu rond kinderarmoede en opvoedingsondersteuning-, dan kan er iets gebeuren. Je moet het beleid bespelen."

De druk van effectmeting

- Een belangrijk knelpunt in opvoedingsondersteuning heeft volgens veel respondenten te maken met het feit dat het effect, de doelmatigheid van opvoedingsondersteuning moeilijk aantoonbaar is. Beleidsmatig is het van groot belang om zichtbare resultaten en aantoonbare effecten te kunnen voorleggen. Opvoedingsondersteuning is geen gemakkelijke materie om effecten te meten en te registreren. Veel respondenten menen dat de effecten van opvoedingsondersteuning niet erg meetbaar zijn.

  "Bij ons is er ook meer aandacht voor andere zaken dan opvoedingsondersteuning. In het jaarverslag is het gemakkelijker om de resultaten i.v.m. de maaltijden en de poetsdienst te illustreren met cijfers, maar rond opvoedingsondersteuning is het resultaat minder meetbaar."

3. De lokale eigenheid van het OCMW

Uit de dialoogtafels blijkt dat de 'couleur locale' van een OCMW zijn stempel drukt op de wijze waarop opvoedingsondersteuning wel of niet aan bod komt. Die lokale eigenheid wordt door de deelnemers onder meer gezien in de schaalgrootte van het OCMW en de plaatselijke context of voorgeschiedenis. Hierover werd het volgende gezegd:

Kansen

Lokale verankering

- In kleine gemeenten kan het gebeuren dat opvoedingsondersteuning enkel door het OCMW wordt verstrekt.

Knelpunten

De schaalgrootte van een OCMW

- In kleine gemeenten is het moeilijker om opvoedingsondersteuning te organiseren. De dienstverlening is er beperkter, het doelpubliek is er kleiner en er zijn minder andere diensten aanwezig waarnaar men kan doorverwijzen.
- In grotere OCMW 's voelt men zich soms gehinderd door de opsplitsing van de basisdienstverlening in afzonderlijke diensten. Die opsplitsing kan zorgen voor verlies aan informatie en gaat gepaard met een fragmentatie van financiële en personele middelen. Dat kan volgens enkele respondenten afbreuk doen aan de basisbegeleiding (de huisbezoeken verminderen bijvoorbeeld) en dat leidt eerder weg van opvoedingsondersteuning.

De plaatselijke context van een OCMW

- Veel respondenten zien dat ook de invloed van bepaalde lokale (belangen)groepen in meer of mindere mate een rol kan spelen. Is er bijvoorbeeld een sterke seniorenraad of een sterke jeugdraad, dan wegen die sterker door op het beleid.
- Respondenten stellen ook vast dat gevestigde tradities of bepaalde interesses van individuele raadsleden, een rol kunnen spelen in de mate waarin opvoedingsondersteuning beleidsmatig onder de aandacht komt.

  "Van oudsher is het OCMW geassocieerd met bejaardenzorg. Dat is nog steeds de grote vlag van het OCMW. Voor het bestuur en de voorzitter is dit nog steeds een belangrijk beleidsthema."

  "Er is niet de daadwerkelijke wil om budget vrij te maken voor opvoedingsondersteuning*. Als het beleid dat echt wil, dan kan er iets. Bij ons krijgen de senioren voorrang, omdat de voorzitter dat ziet zitten. Als die voorrang er voor kinderen zou zijn, dan zou er ook iets kunnen."*

  "*We moeten kinderopvang hebben in het OCMW, maar het is 'maar' kinderopvang." Er wordt wat minachtend over gesproken."*

4. De doelgroep

Opvoedingsondersteuning is volgens het decreet bedoeld voor *alle* ouders en opvoedingsverantwoordelijken die de zorg voor kinderen hebben. Dat betekent dus met inbegrip van specifieke kansengroepen zoals maatschappelijk kwetsbare gezinnen. In de strijd tegen kansarmoede, speelt het OCMW een belangrijke rol ten aanzien van maatschappelijk kwetsbare groepen. Tijdens de dialoogtafels werd hierover van gedachten gewisseld.

Kansen

Een breed expertisedomein van het OCMW

- De expertise die OCMW 's hebben opgebouwd op de verschillende domeinen van hun dienstverleningsaanbod, beschouwen veel respondenten als een troef voor het bereiken van kansengroepen. Het biedt namelijk de mogelijkheid tot een integrale aanpak. De diverse vormen van dienstverlening bieden volgens hen een ingang naar deze maatschappelijk kwetsbare gezinnen.

Bevorderen van de toegankelijkheid van het aanbod en integratie van kwetsbare gezinnen

- De toegankelijkheid van het aanbod opvoedingsondersteuning voor maatschappelijke kwetsbare gezinnen is niet altijd evident. Verschillende respondenten zien dat samenwerking met andere organisaties rond opvoedingsondersteuning hen mogelijkheden biedt om kansarme ouders toe te leiden naar andere werkingen.

  "Zo werken we vaak met een andere organisatie samen. Door op andere locaties te komen vergroten we de toegankelijkheid voor onze mensen en door contacten te stimuleren met mensen uit andere milieus bevorderen we hun integratie."

- Verschillende respondenten zeggen dat men door initiatieven opvoedingsondersteuning kansen schept voor ontmoeting tussen mensen met en mensen zonder armoede-ervaring.

  "Daarom is samenwerking met het wijkcentrum uit onze gemeente een heel positief punt omdat we merken dat mensen daar gewoon naar toe gaan. Veel mensen uit het OCWW gaan er heen om een koffie te drinken, om aan te sluiten bij een werkgroep…. Mensen die niet in het OCMW zijn, zitten daar ook en kunnen cliënten dan op een andere manier benaderen."

Knelpunten

Het niet bereiken van de meest kwetsbare doelgroep

- Veel respondenten zijn zich er sterk van bewust dat ze met het aanbod opvoedings-ondersteuning een middenklasse-publiek bereiken en dat kwetsbare, kansarme groepen uit de boot vallen. De meesten van hen herkenden zich in het feit dat men veel inspanningen doet om de meest kwetsbare gezinnen te bereiken, maar dat het gewenste resultaat vaak uitblijft: een lage opkomst bij infoavonden, het moeizaam in stand houden van een oudergroep, het uitblijven van aanmeldingen of vragen voor opvoedingsondersteuning.

  "We merken dat we het publiek dat we op onze infoavonden willen krijgen, niet bereiken."

  "We stellen vast dat het merendeel van de ouders die deelnemen aan de Triple P vormingen geen OCMW-cliënteel is, maar vooral een middenklasse-publiek."

"In de gemeente was er in het Sociaal Huis iedere maandagavond spreekuur rond opvoedingsondersteuning. Dit is stopgezet omwille van de zeer beperkte opkomst."

Factoren die de toegankelijkheid voor kwetsbare gezinnen bemoeilijken

- De respondenten sommen een reeks van factoren op die naar hun inzien de toegang tot opvoedingsondersteuning voor kwetsbare groepen bemoeilijken. Het gaat enerzijds over heel concrete, praktische zaken zoals vervoer, anderstaligheid en ongeletterdheid, geen kennis van het aanbod, enz.

  Anderzijds wijzen de deelnemers op het bestaan van psychologische drempels die te maken hebben met verschillen in referentiekaders, andere percepties en verschillen in betekenisverlening bij hulpverleners en maatschappelijk kwetsbare mensen. Het aanbod opvoedingsondersteuning sluit met andere woorden niet genoeg aan bij de leefwereld van de doelgroep. Bijvoorbeeld omwille van cultuurverschillen, schaamtegevoelens en trots, wantrouwen en negatieve beeldvorming over de OCMW-dienstverlening, enz.

  "Mensen van andere culturen hebben een andere taal, een andere kijk op opvoeding. Men bereikt hen moeilijk."

  "Er zijn gezinnen die redeneren: 'Ik ben zelf als kind naar een OCMW moeten gaan en ik wil dat niet voor mijn kinderen, ik wil het zelfstandig kunnen."

  "Mensen die beroep doen op het OCMW dragen een label. Praten over opvoeding kan aanvallend overkomen omdat het gepercipieerd wordt als een oordeel over hun ouderschap: 'Ze zeggen nu ook nog dat ik een slechte moeder of vader ben' Of :'Ze zeggen dat mijn ouders het niet goed deden.'"

- De complexiteit van de gezinssituatie zorgt er volgens vele respondenten voor dat opvoeding niet de meest prioritaire zorgvraag is. Andere basisbehoeften zoals huisvesting en inkomen, zijn zo precair dat die nood eerst moet gelenigd worden vooraleer cliënten zich ook op opvoedingsnoden richten.

  "Bij cliënten met een meervoudige problematiek (bv. kansarmoede en psychiatrische problematiek of mentale beperking is opvoedingsondersteuning niet de kernzorg."

  "De meeste jonge gezinnen die bij ons terecht komen, zijn gezinnen waar de financiële problematiek zo groot is, dat het moeilijk is om ook opvoedingsondersteuning ter sprake te brengen."

  "Gezinnen kunnen à la minute chaos in hun hoofd hebben, waardoor ze niet op het aanbod ingaan. Het aanbod past soms niet bij de aard van hun zorgvraag."

12-18 jarigen

Respondenten stellen vast dat het aanbod opvoedingsondersteuning voor ouders van kleinere kinderen groot is, maar dat er gebrek aan aanbod is voor ouders met pubers. De groep van 12-18-jarigen valt volgens hen uit de boot.

5. De middelen

De deelnemers aan de dialoogtafels schetsen een maatschappelijke context waarin OCMW's steeds meer taken toebedeeld krijgen, vaak zonder dat er (voldoende) middelen aan gekoppeld worden. Ook voor opvoedingsondersteuning is dit voor alle deelnemers een herkenbare, gedeelde vaststelling. Om een aanbod opvoedingsondersteuning te organiseren, moet men met zeer beperkte middelen aan de slag.

Kansen

Projectfinanciering als stimulans

- Dat er voor opvoedingsondersteuning bepaalde mogelijkheden zijn voor projectsubsidiëring, vinden enkele respondenten positief. Hoe beperkt deze ook zijn en hoe frustrerend het ook is om geen basisfinanciering te hebben, projectmiddelen geven volgens de respondenten stimulansen aan opvoedingsondersteuning.

- Tijdens de dialoogtafels werd verwezen naar voorbeelden waar OCMW 's creatieve alternatieven hebben ontwikkeld voor de financiering van opvoedingsondersteuning. Zo zijn er OCMW 's die voor opvoedingsondersteuning een intergemeentelijke samenwerking aangaan en hun middelen voor opvoedingsondersteuning samenvoegen.

Knelpunten

Niettemin voelen de respondenten zich onder druk staan door de geringe financiële armslag die er is voor een opdracht als opvoedingsondersteuning.

> *"Het probleem is echter de financiën. De eerste vraag is altijd: 'hoeveel gaat dat kosten?'. Als je onze financiële put ziet…"*

> *"Wij merken bij de voorstelling van ons nieuwe aanbod huiswerkbegeleiding dat we nogal wat tegenstand krijgen van andere raadsleden van gemeenten die schrik hebben van de kostprijs die dat met zich zal meebrengen."*

Projectfinanciering als nadeel

- Verschillende respondenten maken de fundamentele bedenking dat projectmiddelen van beperkte duur zijn. Het is voor hen een vraagteken of en hoe er op lange termijn financiering voor opvoedingsondersteuning zal zijn.

- Aan de dialoogtafels merkte men op dat intekenen op projectoproepen weliswaar een manier is om aan middelen te geraken, maar men stelde daar tegenover dat ook het uitschrijven en indienen van projecten de inzetbaarheid van een medewerker vergt. In het licht van de werk- en tijdsdruk van OCMW-medewerkers, zagen de respondenten dat daarom niet altijd als een alternatief.

Gebrek aan tijd

- Bijna alle respondenten zeggen dat tijdsgebrek een heel belangrijk probleem vormt. Omdat opvoedingsondersteuning niet als een kerntaak van het OCMW wordt beschouwd, kan er volgens de deelnemers slechts sporadisch tijd aan besteed worden.

- De meeste respondenten benadrukken dat men moet beseffen dat het een grote tijdsinvestering vraagt om actief te zijn in opvoedingsondersteuning: psychosociale begeleiding, het bereiken van de doelgroep,… zijn voorbeelden van tijdsintensieve werkzaamheden.

  "Met het huidige personeel lopen we nu al verloren met de tijd. Met de huidige werklast zou ik er niet nog meer kunnen bij nemen."

  "Opvoedingsondersteuning is gelijkwaardig aan het materiële luik van de begeleiding, maar meestal komen we daar niet toe"

- De respondenten verwoorden dat er ook voor overleg met andere hulpverleners (bv. cliëntenoverleg) te weinig tijd kan vrijgemaakt worden.

Hoge werkdruk

- Tijdens de dialoogtafels werd de vrees verwoord dat opvoedingsondersteuning een extra taakbelasting met zich meebrengt.

  "De functie als opvoedingspunt moet je bovenop je voltijdse job als maatschappelijk werker nemen. Er is geen vrijstelling (…) Dat is een groot nadeel als je dat bij een voltijdse job moet bijnemen."

  "Een obstakel is dat ik als enige medewerker rond opvoedingsondersteuning ook nog alle andere projecten moet coördineren. En de algemene sociale dienst werkt met beperkte middelen."

  "Opvoedingsondersteuning is heel schoon, maar… weer iets bovenop".

  "Ik ben blij met wat er bestaat, maar ook bang voor de druk die erbij komt. Als ik zie dat mensen dan minder huisbezoeken doen, minder ondersteuning kunnen opnemen… Met meer tijd zou ik zelf ook zoveel meer kunnen opvolgen. (…). Als je ziet hoeveel er nog te doen is ... het kan allemaal nog veel beter."

- Veel respondenten wijzen er op dat de maatschappelijk werkers een hoge dossierlast kennen. De inzet op de financiële begeleiding is daardoor zeer hoog en de aandacht voor niet-financiële problemen, zoals opvoeding, verdwijnt naar de achtergrond.

  "Cliënten worden steeds vaker een nummer. In begeleidingen is er vaak geen tijd (…) om meer te doen dan de financiële begeleiding."

  "In feite is hier geen tijd voor. Je moet in je gesprek ruimte kunnen maken hiervoor en dat is soms moeilijk."

  "Persoonlijk vind ik dit heel belangrijk, maar er is geen ruimte om dit erbij te nemen in ons takenpakket, want de dossierdruk is nu al heel hoog."

- Een aantal deelnemers wijst er op dat deskundigheidsontwikkeling in opvoedingsondersteuning van medewerkers ook extra inspanning vergt. Omwille van de werkdruk slagen medewerkers er volgens de respondenten niet in om vorming of opleiding te volgen.

Werkorganisatie

- Ook praktische aspecten i.v.m. werkorganisatie vormen volgens de respondenten een struikelblok voor opvoedingsondersteuning. Voor een aanbod opvoedingsondersteuning is een

flexibiliteit van werkuren van medewerkers vereist: ook avondwerk, weekendwerk, vakantiewerk,….moeten mogelijk zijn.

“Veel gesprekken worden ‘s avonds gevoerd. Dat moet ook mogelijk zijn en het bestuur moet dat aanvaarden.”

“*Flexibele werkuren, dat is een voordeel van een klein OCMW. Zij kunnen die flexibiliteit geven. T.t.z., als het zover komt … want ook collega’s moeten mee willen. Dat zal wel voor problemen zorgen, maar de mogelijkheid is er.”*

- De respondenten merken op dat de maatschappelijk werkers nu geëvalueerd worden op basis van de begeleidingsdossiers die ze opvolgen. Het zal volgens hen beleidsmatig een inspanning vragen om aangepaste evaluatiecriteria te ontwikkelen voor taken op vlak van opvoedingsondersteuning.

6. De competenties van een OCMW-medewerker

Aan de dialoogtafels werd gereflecteerd over de kennis, vaardigheden en persoonlijkheid van de medewerkers met betrekking tot opvoedingsondersteuning. Verschillende respondenten laten verstaan dat bij veel OCMW-medewerkers eerder een gevoel van twijfel en onzekerheid leeft wat betreft hun competenties op vlak van opvoedingsondersteuning. De respondenten vinden van zichzelf dat ze als hulpverleners in het OCMW over onvoldoende referentiekader, kennis, methodieken ,… beschikken om opvoedingsondersteuning aan te bieden.

"Je gaat in op de vragen van de cliënt en je probeert een antwoord te formuleren. Maar bieden we dan het juiste antwoord?"

"Wat we doen naar onze onthaalouders toe, doen we eerder goedwillend vanuit onze eigen ervaring. Maar zijn we wel professioneel genoeg om daar dieper op in te gaan? Is dit wel voldoende om mensen verder te helpen? Zijn we hier wel voldoende voor opgeleid?"

Kansen

Know-how in begeleiding van maatschappelijk kwetsbare groepen

- De eigen expertise van OCMW 's ligt volgens de respondenten in de (kans)armoedeproblematiek: de brede en lange ervaring met kansarme doelgroepen. Opvoedingswinkels zijn eerder deskundig in opvoedingsmaterie. Het zou tot een kruisbestuiving tussen beiden kunnen komen.

Opbouwen van deskundigheid

- Sommige respondenten zijn van mening dat, zelfs indien opvoedingsondersteuning geen kerntaak is van het OCMW, de nood aan deskundigheid relevant blijft, omdat opvoedingsondersteuning inherent deel uitmaakt van de basisdienstverlening.

  "Elke maatschappelijk werker zou tijd moeten krijgen om aanwezig te zijn in het gezin en te zien of er opvoedingsproblemen zijn. Uiteindelijk kun je veel vanuit opvoeding afleiden. Als je in een gezin binnenkomt, dan zie je hoe het er thuis aan toe gaat."

- Veel respondenten zijn van oordeel dat er een algemene basiskennis en deskundigheid van maatschappelijk werkers kan opgebouwd worden door opleiding, vorming en intervisie te organiseren.

Aanstellen van gespecialiseerde medewerkers

- Enkele respondenten vonden het zinvol om medewerkers te laten specialiseren zodat collega's op hen een beroep kunnen doen. Het installeren van aanspreekpunten of sleutelfiguren is een model dat door vele deelnemers rond de dialoogtafel, positief werd onthaald.

  "Een verantwoordelijke voor opvoedingsondersteuning die lijnen kan uittekenen en die een herkenbaar aanspreekpunt is voor opvoedingsvragen van medewerkers."

  "Het zou goed zijn als er één iemand voortrekker is rond opvoedingsondersteuning om de violen gelijkgestemd te krijgen."

  "*Vrijstelling van een maatschappelijk werker om opvoedingsondersteuning methodologisch te kunnen ondersteunen zou een bijdrage kunnen zijn."*

Het potentieel van de kinderopvang

- Een gedeelde vaststelling bij veel deelnemers van de dialoogtafels, is dat de organisatie van kinderopvang een belangrijke factor is in de opvoedingsondersteuning aan gezinnen en dat de mogelijkheden op dat punt onderbenut blijven.

  "*Kinderopvang aanbieden is heel belangrijk als opvoedingsondersteuning. Maar er zijn overal wachtlijsten; tot 2013-2014. Alles zit vol. En dan leggen wij de nadruk op werkbereidheid en op sociale contacten voor kinderen.*"

  "Ons OCMW heeft een eigen dienst opvanggezinnen. Maar we moeten ook de hand in eigen boezem steken, want we hebben de verantwoordelijken moeten overtuigen om de kansarmen binnen de kinderopvang een plaats te geven. Nochtans krijgen kansarme ouders daar een voorbeeld van hoe het (wel) kan in de opvoeding."

Knelpunten

Gebrekkige kennis van het bestaande aanbod opvoedingsondersteuning

- De meeste deelnemers aan de dialoogtafels ondervinden dat ze te weinig kennis hebben over de mogelijkheden en de diensten die er bestaan. Ze melden dat ze moeite hebben om overzicht te krijgen op het hele landschap van opvoedingsondersteuning.

  "Als we geconfronteerd worden met opvoedingsvragen, hebben we geen checklist van organisaties waar we beroep kunnen op doen. Een checklist van wat er bestaat zou wel handig zijn."

Zoeken naar een gepast aanbod of methodiek

- De respondenten zoeken naar gepaste activiteiten en wegen af wat gepaste methodieken zijn voor hun specifieke cliëntpopulatie. Ze vergelijken uiteenlopend initiatieven en stellen de enorme verscheidenheid vast (integrale begeleiding, pedagogische adviesgesprekken, zitdagen, huiswerkbegeleiding, Triple P, groepswerking,…).

Gebrek aan intervisie en supervisie

- Veel deelnemers ervaren een gemis aan intervisie of supervisie. Ze vinden dat de invulling of aanpak van opvoedingsondersteuning nog teveel wordt overgelaten aan de individuele hulpverleners. Zo kunnen verschillende hulpverleners verschillende accenten leggen. Volgens de respondenten mag men niet het risico lopen dat het aanbod van opvoedingsondersteuning louter bepaald wordt door de persoonlijke voorkeur van een individuele hulpverlener.

- Via intervisie en supervisie zou men volgens hen handvaten kunnen aanreiken aan hulpverleners. Het zou hen helpen om de vragen van ouders op te vangen, het zou hen een forum bieden om zelf advies in te winnen en het zou het aanbod in zekere zin stroomlijnen.

- De respondenten suggereren dat een OCMW-bestuur ook bepaalde accenten of aspecten van opvoedingsondersteuning zou kunnen stimuleren. Bv. door huisbezoeken te verplichten.

Onzekerheid over het mandaat en de eigen rol op vlak van opvoedingsondersteuning.

- Meerder respondenten geven aan dat ze zich als maatschappelijk werker onzeker voelen omdat opvoeding een delicaat terrein is om ouders op aan te spreken. Ze durven het niet altijd

aankaarten in de gezinnen. De respondenten ervaren dat cliënten op dat punt een uitgesproken oordeel vellen over de aanpak van de hulpverlener.

"Soms moet je lang wachten tot je effectief iets kan of durft ondernemen."

- Een aantal respondenten ondervinden ook dat de cliënten de geloofwaardigheid van de hulpverlener aftasten wanneer het over opvoeding gaat. Ze verwijzen naar voorbeelden waarin cliënten verontwaardigd of afwijzend reageren op het advies of de tussenkomsten die ze deden i.v.m. de opvoeding.

  "Ik heb zelf geen kinderen en dat is misschien een nadeel. Mensen vragen soms direct of je zelf kinderen hebt en dat is soms moeilijk om te reageren. Daar moet je wat vertrouwen in krijgen."

- Aan de dialoogtafels kwam ook ter sprake dat de OCMW-medewerkers op vlak van opvoedingsondersteuning geconfronteerd worden met moeilijk te verzoenen rollen. Enerzijds moeten ze cliënten voor bepaalde zaken (bij)sturen, afgrenzen of sanctioneren (bv. i.v.m. budget of werk). Anderzijds moet men de opvoeding ter sprake brengen. Enkele respondenten zeggen dat het voor een OCMW-werker moeilijk is om die vertrouwensfunctie en controlefunctie te combineren. In een OCMW kan je volgens hen niet uitsluitend de vertrouwenspersoon zijn en dat bemoeilijkt het bespreekbaar maken van opvoedingsondersteuning.

  "*Soms vraag je je af of wat je doet wel zinvol is."*

Het persoonlijk referentiekader van de hulpverlener

- De respondenten waren zich er ook van bewust dat het eigen referentiekader van de hulpverlener een invloed heeft. Ze zagen dit als een risico en waarschuwen ervoor om het eigen 'middenklasse'-referentiekader niet te sterk als maatstaf te hanteren om gezinnen te problematiseren in hun opvoeding.

- Veel respondenten vinden dat er voor opvoedingsondersteuning ook een positieve grondhouding van de hulpverlener vereist is. Als hulpverlener moet men kansen blijven geven en vertrouwen in de groeikansen van ouders. In de gesprekken kwam naar voor dat niet alle medewerkers dit basisvertrouwen stellen in ouders.

  "Er wordt soms vanuit gegaan dat ouders frauderen. Er heerst ook wantrouwen bij of onder de maatschappelijk werkers en dat is jammer."

- Verschillende deelnemers zijn van mening dat niet elke OCMW-medewerker zich geroepen voelt om opvoedingskwesties met de ouders te bespreken. Het vraagt namelijk een grote motivatie en een grote betrokkenheid van de hulpverlener. Ook dat kan volgens de deelnemers van de dialoogtafel een valkuil zijn. Daarom vonden ze dat medewerkers de vrije keuze moeten hebben om opvoedingsondersteuning op te nemen.

7. Samenwerking met andere actoren

In de dialoogtafels werd van gedachten gewisseld over de samenwerking met anderen. Samenwerking met anderen dient zich voor de respondenten in verschillende hoedanigheden en contexten aan: cliëntenoverleg, doorverwijzing, formele samenwerkingsverbanden, deelname aan overlegstructuren,… De respondenten geven enkele algemene reacties bij verschillende samenwerkingsmodaliteiten. De samenvatting hieronder is daarom een mix van deze uiteenlopende reacties of bedenkingen.

Kansen

Opvoedingsondersteuning heeft volgens de respondenten als positief effect dat er samenwerkingen met andere organisaties ontstaan. Zij appreciëren die samenwerking om verschillende redenen:

Samenwerking stimuleert

- Uit de samenwerking rond opvoedingsondersteuning putten verschillende respondenten inspiratie en motivatie. Opvoedingsondersteuning biedt volgens de respondenten opportuniteiten om tot synergie te komen door gezamenlijke acties en initiatieven op te zetten.

  "Op een regionaal overleg hoor je soms interessante zaken waarbij ik me dan afvraag hoe we dat kleinschaliger kunnen uitwerken."

- Door te participeren aan een netwerk opvoedingsondersteuning, stellen enkele respondenten vast dat ze beter geïnformeerd geraken over andere initiatieven en acties in het veld van opvoedingsondersteuning. Ze merken dat ze die informatie moeilijker verwerven als ze geen deel uitmaken van een netwerk.

Het creëert kansen voor de integratie van kansarmen

- Samenwerken rond opvoedingsondersteuning, geeft volgens een aantal respondenten mogelijkheden aan de OCMW 's om kwetsbare gezinnen toe te leiden naar andere werkingen. Via samenwerking kunnen OCMW 's bij andere organisaties een verhoogde aandacht voor de instroom van kansengroepen, opwekken. Voor OCMW-cliënten schept dit kansen om ervaringen uit te wisselen met ouders met andere opvoedingsgewoontes.

  "Daarom is samenwerking met het wijkcentrum uit onze gemeente een heel positief punt omdat we merken dat mensen daar gewoon naar toe gaan. Veel mensen uit het OCWW gaan er heen om een koffie te drinken, om aan te sluiten bij een werkgroep…. Mensen die geen cliënt zijn van het OCMW zitten daar ook en zij kunnen onze cliënten op andere manier benaderen."

- Ook het installeren van een cliëntoverleg, verbetert de communicatie tussen verschillende diensten. OCMW-medewerkers zien daar voor zichzelf ook een rol in weggelegd omdat ze als vertrouwenspersoon van de cliënt kunnen fungeren.

Knelpunten

Kritische bedenkingen over samenwerking en het overleg met andere actoren zijn:

Een versnipperd veld van actoren

- De meeste respondenten hebben moeite om een overzicht te hebben van de vele organisaties werkzaam rond opvoedingsondersteuning. Ze vinden het niet eenvoudig om de verschillende

activiteiten en projecten rond opvoedingsondersteuning (binnen de gemeente) in kaart te brengen. Het aanbod opvoedingsondersteuning is volgens hen versnipperd, weinig gestructureerd en daarom moeilijk op elkaar af te stemmen.

- Ze denken ook dat deze versnippering niet gunstig is voor de verdeling en besteding van budgetten.

Overlegstructuren opvoedingsondersteuning

- De overlegstructuren zijn niet altijd constructief. Sommigen respondenten voelen tijdens de overlegmomenten dat er concurrentie speelt onder de actoren en ze ondervinden dat dit de samenwerking belemmert.

Cliëntenoverleg

- Op vele plaatsen wordt er cliëntenoverleg georganiseerd. De respondenten uiten daarover de kritiek dat het soms moeilijk is om alle verschillende actoren rond de tafel te krijgen en dat de communicatie tussen de verschillende diensten niet altijd vlot verloopt.

- De respondenten signaleren verschillende frustraties i.v.m. het cliëntenoverleg. Deze hebben onder andere te maken met het beroepsgeheim, wachtlijsten,…

Aansluiting op enkele specifieke sectoren

- Verschillende respondenten vinden het jammer dat er niet meer aansluiting of contact is tussen OCMW 's enerzijds en sectoren zoals Integrale Jeugdhulpverlening, Kind en Gezin en onderwijs anderzijds. Zij missen een nauwere samenwerking met deze sectoren.

Hoofdstuk 3
Conclusies en toekomstverwachtingen van de deelnemers

Na de uitwisseling van en reflectie over de praktijkervaringen met opvoedingsondersteuning, werd elke dialoogtafel afgerond met een terugblik (welke vaststellingen en welke besluiten trekken we uit het gesprek?) en een vooruitblik (wat zijn onze toekomstverwachtingen en waar willen we werk van maken?). De reacties van de deelnemers zijn een eerste aanzet tot expliciteren wat, in hun perceptie, de relevantie is van opvoedingsondersteuning in de context van een OCMW. In dit derde hoofdstuk zoomen we hier op in.

1. Erkenning voor de rol van OCMW 's in opvoedingsondersteuning

De respondenten appreciëren de uitnodiging voor de dialoogtafel en zien het als een erkenning van het feit dat OCMW 's iets betekenen op vlak van opvoedingsondersteuning. Ze juichen die interesse en erkenning toe. Als OCMW 's elkaar ontmoeten en met elkaar kunnen uitwisselen over opvoedingsondersteuning, vinden ze dat een positief gebeuren.

Veel deelnemers zijn verrast over de vele initiatieven en de gedrevenheid waarmee collega's in andere OCMW 's aan de slag zijn. Voor hen betekent het een bevestiging van het belang van opvoedingsondersteuning en de zinvolheid van hun werkzaamheden in opvoedingsondersteuning. Het overtuigt sommigen om verdere actie te ondernemen of in hun OCMW die weg in te slaan.

"Dat we goed bezig zijn en er helemaal voor gaan. Iedereen is er enthousiast over."

"Uiteindelijk doen we veel met de beperkte tijd."

"Naar de secretaris en de voorzitter zal ik melden dat we goed bezig zijn. Ik zal het ook aan de collega's voorleggen."

Slechts een paar uitzonderingen delen deze positieve ingesteldheid niet en opperen bezwaar.

"Ik heb heel veel bedenkingen bij nog een extra specialisatie."

2. Pleidooi voor de uitbouw van opvoedingsondersteuning in het OCMW

Veel respondenten willen in hun eigen thuisbasis een pleidooi houden voor de uitbouw van opvoedingsondersteuning. Die erkenning, dat opvoedingsondersteuning een reële nood is en dat OCMW 's op dat terrein een rol kunnen spelen, willen ze ook bij hun achterban bereiken.

Sensibilisering

Verschillende deelnemers willen hun teams, hun voorzitters en hun raadsleden sensibiliseren om opvoedingsondersteuning een meer prominente plaats te geven. Ze willen hen overtuigen om er een bewust beleid rond te voeren.

"Ik zal het betoog voeren dat opvoedingsondersteuning belangrijk is, dat we dit niet meer kunnen negeren. Het is een hot item en we zouden er best tijdig mee starten, anders moet er later toch een inhaalbeweging gedaan worden."

"Bewustmaking naar het bestuur dat dit echt een taak is van het OCMW."

"In de voorbije beleidsperiode is er een grote verbreding van actiedomeinen van OCMW 's gekomen. Nu is het afwachten wat de nieuwe beleidscyclus zal betekenen: zal het OCMW terug moeten reduceren tot de 'basistaken' of kunnen we verder gaan in deze richting? Het zou jammer zijn als we moeten reduceren."

Visieontwikkeling en opdrachtverklaring

Voor de toekomst wensen de meeste respondenten dat er in het kader van de OCMW-dienstverlening stappen worden gezet naar visieontwikkeling, taakomschrijving en beleidsplanning met betrekking tot opvoedingsondersteuning. Ze hebben behoefte aan duidelijkheid en houvast hierover. Ze vragen dat OCMW 's zich zouden bezinnen over het fenomeen opvoedingsondersteuning en welke positie een OCMW daarin inneemt. Ze willen dat er een weloverwogen, bewuste keuze gemaakt wordt m.b.t. de rol die OCMW 's in opvoedingsondersteuning vervullen. Beschouwt men opvoedingsondersteuning wel of niet als een (kern)taak van het OCMW en zo ja, welke functies of finaliteit beoogt men er mee?

"Maar ik blijf me afvragen of opvoedingsondersteuning de kerntaak van een OCMW is. Als het in de dagelijkse dingen verweven zit, dan zie ik dat wel."

Voorbeelden waar het thema opvoedingsondersteuning opgenomen wordt in het sociaal beleidsplan, worden door de respondenten zeer positief onthaald.

Een geïntegreerde benadering

De meeste respondenten toonden zich in de dialoogtafels alleszins voorstander van een geïntegreerde visie op opvoedingsondersteuning. Zij beschouwen opvoedingsondersteuning als een inherent aspect van de reguliere dienstverlening. Het maakt volgens hen simpelweg deel uit van de basisdienstverlening. Veel tussenkomsten (bv. schuldbemiddeling, materiële bijstand, sociale huisvesting, kinderopvang, gezinsbegeleiding….) hebben een opvoedings-ondersteunend effect, maar het wordt volgens hen te weinig onder de noemer 'opvoedingsondersteuning' gezien.

Ze pleiten ervoor om in de dienstverlening op een gelijkwaardige wijze aandacht te schenken aan opvoedingsondersteuning, zoals dat ook voor bv. financiële ondersteuning gedaan wordt.

Die benadering vraagt volgens hen wel dat er in het OCMW afstemming is van de diverse vormen van ondersteuning en dienstverlening. In dat geval moet er binnen teams ruimte en tijd gecreëerd worden om in overleg te kunnen gaan met elkaar.

Elke medewerker zou daarom volgens verschillende respondenten aandacht moeten hebben voor opvoedingsondersteuning.

"Elke maatschappelijk werker zou tijd moeten krijgen om aanwezig te zijn in het gezin en te zien of er opvoedingsproblemen zijn."

Een specifiek aanbod

Naast een geïntegreerde aanpak, vinden veel respondenten dat er ook een specifiek aanbod opvoedingsondersteuning kan ontplooid worden.

Ze geven daarbij aan dat grootse initiatieven wellicht niet mogelijk zullen zijn - onder meer omwille van gebrek aan middelen. Kleinere acties vinden ze wel haalbaar.

"Het is belangrijk dat er in de gemeente een start komt. Het is een groot gemis dat er niets rond gebeurt."

"Dit jaar al iets realiseren zou zinvol zijn, al is het maar iets klein."

"We kunnen enkele kleine zaken verder uitwerken met de bestaande middelen en het bestaande personeel."

Sommige respondenten zeggen dat het realistisch is om voorlopig systematisch en intensief te blijven inzetten op een projectmatige aanpak en via die weg de werking rond opvoedingsondersteuning verder te versterken. De deelnemers hopen vooral dat ze hun huidige activiteiten en initiatieven in de toekomst kunnen continueren of dat ze deze structureel kunnen verankeren in de werking.

(Verkennen van de) mogelijkheden tot samenwerking

Nauwe samenwerking met andere actoren en opvoedingsdeskundigen werd door verschillende respondenten als een belangrijke piste gezien. Op zijn minst zouden de mogelijkheden van samenwerking moeten verkend worden, vinden ze. Bestaande samenwerkingen kunnen versterkt worden.

"We hebben weinig contacten met partners en we moeten dit actief aanpakken."

"Als kleine gemeente kan het goed zijn om krachten te bundelen."

"In kleine gemeenten zijn verenigingen zeer actief (bv. KAV,...) ... misschien kunnen we daarop inpikken."

"Het zou goed zijn om de netwerken rond verschillende organisaties uit te breiden."

Aan de dialoogtafels werd vooral nagedacht over samenwerking op het lokale niveau.

"Een goede samenwerking en afstemming tussen het OCMW en de gemeente is een pluspunt voor opvoedingsondersteuning."

"Op een regionaal overleg hoor je soms interessante zaken waarbij ik me dan afvraag hoe we dat kleinschaliger kunnen uitwerken."

De voorbeelden van intergemeentelijke of bovenlokale samenwerking wekten tijdens de dialoogtafels ook veel interesse bij de andere deelnemers.

“Het zou interessant zijn als bestaande initiatieven zich zouden openstellen naar andere gemeentes.”

“Indien er een vergelijkbaar initiatief als dat van de Vereniging Ons Tehuis dichter in de buurt zou zijn, dan zou het zinvol zijn om in te gaan op een dergelijk aanbod.”

“Het grote voordeel van lokaal sociaal beleid is dat je elkaar gevonden hebt. Nu wordt opvoedingsondersteuning weer in de mand geschoven. Ik zou willen verder zoeken hoe we elkaar daar kunnen vinden. Dat hoeven geen grootse dingen te zijn. Eventueel moet het bovenlokaal, want wij kunnen niet alles opvolgen in het OCMW.”

3. Specifieke vereisten voor opvoedingsondersteuning in OCMW 's

De deelnemers aan de dialoogtafels zijn van mening dat het eventuele uitbouwen van opvoedingsondersteuning in het OCMW doordacht moet gebeuren. Ze wijzen op een aantal bijzonderheden of specifieke vereisten die in rekening moeten gebracht worden:

Beschikbaarheid van tijd en middelen

"Werken rond opvoedingsondersteuning is heel tijdsintensief en niet gemakkelijk"

Veel respondenten stellen dat er meer tijd en middelen moeten uitgetrokken worden om de opdracht van opvoedingsondersteuning te kunnen waar maken. Ze zijn hier echter niet erg optimistisch over. Ze beseffen dat deze vraag in de huidige socio-economische context niet helemaal realistisch is.

"Zonder middelen, tijd, extra personeel zien onze collega's niet iets extra gebeuren."

Om tot een geïntegreerde aanpak van opvoedingsondersteuning te komen, is het volgens de respondenten noodzakelijk dat er in het takenpakket van de medewerkers meer tijd en ruimte zou gevrijwaard worden om cliënten bij te staan bij opvoedingsvragen. Een lagere dossierlast zou de maatschappelijk werkers in staat stellen meer gesprekken te plannen, huisbezoeken af leggen, enz.

"Meer ruimte en tijd nemen voor de mensen zelf…het gezin met kinderen moet men naast de programma's van het financiële luik zien."

Professionalisering van medewerkers

Als OCMW 's ervoor opteren om opvoedingsondersteuning in hun dienstverleningsaanbod op te nemen, dan is het volgens de respondenten nodig dat medewerkers zich op dat vlak professionaliseren. Zelfs als opvoedingsondersteuning niet tot het (kern)takenpakket wordt gezien, dan nog vinden zij een grotere deskundigheid van de medewerkers wenselijk omdat men als maatschappelijk werker hoe dan ook met de opvoedingscontexten wordt geconfronteerd in de begeleidingen. Vorming en opleiding en intervisie kunnen er toe bijdragen dat medewerkers die expertise opbouwen.

"Het zou misschien geen slecht idee zijn als iedereen binnen het OCMW daar enige expertise rond opbouwt"

"Ik wil zelf graag een vorming volgen zodat ik in de begeleidingen die ik opneem meer mijn steentje kan bijdragen rond opvoeding."

"We krijgen elke dag mensen bij ons met dringende vragen. Het is dan belangrijk dat je een visie hebt, dat het team eenzelfde visie deelt (…) dat je de kans krijgt je bij te scholen."

Vorming

De respondenten zien een aantal concrete topics waar hun kennis naar eigen zeggen ontoereikend is en waarvoor zij specifieke vorming wensen:

- Kennis van en inzicht in het bestaande aanbod opvoedingsondersteuning van zowel OCMW 's als van andere organisaties en diensten.

  "Zicht krijgen op het verhaal en de ervaringen binnen andere regio's, andere provincies."

"Zicht krijgen op de plaatsen waar je terecht kan met bepaalde vragen, bv. via een bepaalde gids/ brochure."

"Een zicht krijgen op wat er allemaal op de markt is, zou goed zijn."

- Tips en tricks omtrent aanpak of methodiek(en)

  "Wij hebben de tijd en expertise niet om dat allemaal zelf uit te werken. Wat doe je? Hoe? Waar?"

- Vorming in specifieke thema's zoals bv. generatiearmoede, andere culturen en godsdiensten.

Intervisie

De deelnemers hebben de dialoogtafels ervaren als een boeiende uitwisseling van informatie en ervaringen. Ze vonden het positief om over het muurtje van het eigen OCMW te kijken en samen met collega's van andere OCMW 's te reflecteren over het thema opvoedingsondersteuning. De dialoogtafels waren een manier om bewust en systematisch stil te staan bij het eigen handelen en hadden voor de deelnemers het effect van een intervisie.

"De dialoogtafel is een manier om er eens systematisch bij stil te staan."

"Door erover te praten en anderen te horen, zijn er wel enkele kleine dingen naar boven gekomen om verder over na te denken"

"Ik kreeg tips naar sensibilisering en samenwerking met andere diensten."

"Ik hoorde ook bruikbare ideeën die we kunnen gebruiken."

"Ik kreeg inspiratie voor bijkomende projecten."

Meerdere respondenten maken duidelijk dat zij voor opvoedingsondersteuning een grote meerwaarde zien in dergelijke intervisie- en supervisiemomenten en ze zouden daar graag werk van maken.

Specialisatie van medewerkers

Daarnaast spreken enkele respondenten zich positief uit over een concept waarbij één of meer medewerkers zich specialiseren in het domein van opvoedingsondersteuning.

Het installeren van een contactpersoon of een aanspreekpunt dat zich exclusief toespitst op opvoedingsondersteuning, is een werkwijze waar veel deelnemers een meerwaarde in zien. Die persoon zou een voortrekkersrol kunnen spelen door binnen het OCMW inhoudelijke lijnen uit te zetten en visie te ontwikkelen, door medewerkers methodologisch en inhoudelijk te ondersteunen en door een klankbord te zijn voor hen.

Een sleutelfiguur kan opvoedingsondersteuning letterlijk en figuurlijk 'herkenbaar' maken voor medewerkers én cliënten én externen. OCMW 's zouden zich daar volgens de respondenten ook sterker mee kunnen profileren op vlak van opvoedingsondersteuning.

Bepaling van de doelgroep

Als het over opvoedingsondersteuning gaat, vinden verschillende respondenten dat het nodig is dat de OCMW 's vanuit hun brede maatschappelijke opdracht de denkoefening maken tot wie zij zich met opvoedingsondersteuning willen richten: Welke groep(en) wil men bereiken? Waar wil men aanwezig zijn?

Mikken op een breed publiek

Het voorstel van veel respondenten rond de dialoogtafels is dat OCMW 's op een breed publiek zouden mikken. Ze wensen een veel grotere groep ouders te bereiken dan nu het geval is. opvoedingsondersteuning moet voor hen niet enkel gericht zijn op hun traditionele OCMW-publiek, maar voor iedereen die daar vragen bij heeft. Ze pleiten daarom voor een zeer ruim, toegankelijk en bereikbaar aanbod voor zowel gezinnen en ouders met gewone vragen als gezinnen en ouders in opvoedingscrisis.

Om die grote doelgroep te bereiken, denken de respondenten dat het nodig zal zijn om drempelverlagend te werken. Een betere bekendmaking van het dienstverleningsaanbod, werken aan de beeldvorming over OCMW 's, outreachend werken... zijn middelen die daar volgens de respondenten toe bijdragen.

Verhoogde aandacht voor groepen die uit de boot vallen

Tegelijkertijd moet er aandacht zijn voor groepen die nu uit de boot vallen, vinden veel respondenten. Ze denken daarbij in de eerste plaats aan de maatschappelijk kwetsbare gezinnen. Maar ook de groep gezinnen met 12-18-jarigen, de nieuw samengestelde gezinnen, de plattelandsbevolking,… noemen zij als doelgroepen die specifieke aandacht vereisen in opvoedingsondersteuning.

Voor een aantal respondenten is het zeker ook de uitdaging voor OCMW 's om inzake opvoedingsondersteuning rekening te houden met het perspectief van andere culturen of etnische gemeenschappen.

DEEL III Nabeschouwingen en aanbevelingen

Een derde, laatste doelstelling van de dialoogtafels was: '*het formuleren van een (aanzet tot) antwoord op de gestelde vragen en voorstellen tot verdere actie*". De dialoogmomenten waren voor de VCO 's een instrument om zich een accuraat beeld te kunnen vormen over hoe zij ondersteunend en faciliterend kunnen zijn voor OCMW-medewerkers die werkzaam (willen) zijn op gebied van opvoedingsondersteuning. Deel drie van deze synthese brengt een aantal nabeschouwingen en aanbevelingen.

Op het ogenblik dat de dialoogmomenten werden gepland, waren de VCO 's in de overtuiging dat zijzelf met de verkregen resultaten aan de slag zouden gaan.
In de periode dat de dialoogtafels plaats vonden, werd het nieuwe "decreet houdende de organisatie van preventieve gezinsondersteuning" ontworpen. In het nieuwe decreet wordt de huidige rol van VCO 's niet bestendigd. Concreet betekent dit dat de VCO 's zelf geen verdere opvolging kunnen geven aan deze onderzoeksresultaten. Deze veranderde context geeft een heel ander perspectief op de beloofde 'voorstellen tot actie'.

Het zou spijtig zijn de uitkomst van deze dialoogtafels links te laten liggen. De OCMW-medewerkers hadden hoog gespannen verwachtingen met betrekking tot verdere opvolging van de dialoogtafels. De VCO 's kunnen die verwachtingen niet inlossen. Ze kunnen met deze synthese wel nog **een aanzet geven**. Een aanzet om het onderwerp OCMW 's en opvoedingsondersteuning uitdrukkelijk op de agenda te plaatsen en om het debat erover genuanceerd te voeren. Dit rapport levert daartoe voldoende discussiestof. De kanttekeningen en suggesties die worden gemaakt, zijn daarom eerder **een oproep** geworden. Een oproep aan eenieder die het aanbelangt om hier niet aan voorbij te gaan.

1.

Ondanks de grote diversiteit tussen de OCMW 's, stellen we samen met de deelnemers vast dat het begrip opvoedingsondersteuning in elk OCMW **een gelijklopend en herkenbaar verhaal** is. Ze kampen met dezelfde behoeften, vragen en moeilijkheden.

"Elk OCMW zit met dezelfde vragen en moeilijkheden en dat zou structureel moeten aangekaart worden. Dat zouden we moeten bereiken."

De medewerkers aan de dialoogtafels hebben heel wat gemeenschappelijk:

- De vaste overtuiging en de gedrevenheid, de bereidheid om in het OCMW bewust en actief aan de slag te gaan met opvoedingsondersteuning, ondanks de beperkingen die zich stellen.
- Een realistische en constructieve ingesteldheid om een toekomst voor opvoedingsondersteuning in OCMW 's uit te stippelen.
- De gedeelde bekommernis om opvoedingsondersteuning met de vereiste deskundigheid en op een kwaliteitsvolle manier te kunnen realiseren.
- De gemeenschappelijke vaststelling dat ze daarvoor momenteel niet over een duidelijk referentiekader beschikken dat hen *(binnen de OCMW-dienstverlening)* het mandaat, de doelen, de tijd en de middelen ter beschikking stelt voor opvoedingsondersteuning.
- Een aantal succesvolle praktijkvoorbeelden die inspirerend en richtinggevend kunnen zijn voor de uitbouw van opvoedingsondersteuning in het OCMW en het ontwikkelen van een beleid m.b.t. opvoedingsondersteuning.

2.

In Vlaanderen en Brussel zijn OCMW 's - meer dan ze zelf vermoeden - **actief op het werkveld opvoedingsondersteuning**. Met kleine (of soms grote) initiatieven - en weliswaar voornamelijk project-matig gesubsidieerd - spelen zij in op diverse noden en behoeften van opvoedingsverantwoordelijken al of niet in samenwerking met andere aanbieders van opvoedingsondersteuning.

Niet elk OCMW kan even intensief alle functies van opvoedingsondersteuning realiseren. Hoe gevarieerder hun aanbod is en hoe meer het inspeelt op deze verschillende functies, hoe dichter een OCMW staat bij de realisatie van een laagdrempelig aanbod opvoedingsondersteuning voor alle opvoedingsverantwoordelijken.

Waar opvoedingsondersteuning niet expliciet vorm krijgt in een afzonderlijk aanbod, kunnen OCMW-medewerkers zich sterk maken dat opvoedingsondersteuning inherent is aan de basisdienstverlening van het OCMW. Als opvoedingsondersteuning betekent dat de draagkracht van ouders en gezinnen wordt verhoogd zodat het opvoeden van kinderen optimaal kan verlopen, dan beantwoordt dit aan de taak van het OCMW om *"(…) aan personen en gezinnen de dienstverlening te verzekeren waartoe de gemeenschap gehouden is (…) en die zowel van materiële, sociale, geneeskundige, sociaal geneeskundige of psychologische aard is."*[5]
Opvoedingsondersteuning behoort tot de dienstverlening van een OCMW in functie van het bevorderen van het welzijn en welbevinden van opvoedingsverantwoordelijken en kinderen in de gemeente.

3.

Het voorgaande neemt niet weg dat bezinning en reflectie over een te voeren beleid met betrekking tot opvoedingsondersteuning zich aandient. Zelfs vanuit de vaststelling dat opvoedingsondersteuning een onuitgesproken plaats heeft in de OCMW 's, dan nog moet er grondiger nagedacht worden over een **visie en missie voor** opvoedingsondersteuning **binnen de context van een OCMW**: welke invulling en/of afbakening krijgt opvoedingsondersteuning? Wat betekent een preventieve aanpak en hoe valt dit te rijmen met 'lenigende en curatieve hulp'? Welke accenten kan, wil of moet men leggen? Wat is de verhouding tussen het OCMW en de andere betrokken actoren in opvoedingsondersteuning? Enz.

Veel medewerkers zoeken momenteel bij zichzelf antwoorden op die vragen. Ze missen de feedback en ze mankeren een klankbord en een toetssteen om na te gaan of zij tot adequate en relevante oplossingen komen. De diversiteit van praktijken in opvoedingsondersteuning binnen de OCMW 's neemt die twijfels of vragen niet weg.
Wanneer ook hun OCMW-raadsleden niet vertrouwd zijn met het concept opvoedingsondersteuning of daar geen affiniteit mee hebben, dan wordt het voor medewerkers dubbel zo moeilijk om opvoedingsondersteuning vorm en plaats te geven in de OCMW-werking.

Alle stakeholders zouden er baat bij hebben als een algemene koers zou worden uitgestippeld en als prioriteiten voor opvoedingsondersteuning in het OCMW explicieter zouden verwoord zijn. Een doordacht referentiekader, een coherente visie waarbinnen gehandeld kan worden zou aan

[5] Organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, art. 57

medewerkers het mandaat én de motivatie bieden om opvoedingsondersteuning verder uit te bouwen. Het OCMW kan er zich ook mee onderscheiden van andere initiatieven.

Het VVSG lijkt op het eerste gezicht een goed geplaatste actor te zijn om dit proces van visieontwikkeling te begeleiden en beleidsvoering op lokaal vlak te initiëren. Een beleid rond opvoedingsondersteuning kan zich inschrijven in een lokaal sociaal beleidsplan en dat afgestemd wordt op de lokale eigenheid (zoals bv. schaalgrootte, de reeds opgebouwde knowhow, de aanwezigheid en bereikbaarheid van andere aanbieders van opvoedingsondersteuning, enz.) Het VVSG kan hier inspiratiebron en adviseur zijn.

4.

Het unieke van OCMW 's is het **potentieel breed bereik van gebruikers**. Zowel kwantitatief als kwalitatief beschikken ze daarmee over een aantal troeven. Kwantitatief omdat de basisdienstverlening van een OCMW toegankelijk is voor alle inwoners van een gemeente; kwalitatief omdat OCMW 's heel wat expertise opbouwden met kwetsbare groepen.
De bezorgdheid (en kritiek) dat men met het bestaande aanbod van opvoedingsondersteuning slechts de middenklasse groep van ouders bereikt, is algemeen. OCMW 's kunnen zich sterk maken dat zij in opvoedingsondersteuning t.a.v. kansengroepen een bevoorrechte partner zijn. Door hun specifieke rol t.a.v. de meest kwetsbare gezinnen ook op vlak van opvoedingsondersteuning daadkrachtig te vervullen, kunnen OCMW 's een meerwaarde betekenen in opvoedingsondersteuning. Het is die specifieke expertise die OCMW 's kunnen delen met of toevoegen aan het brede aanbod van opvoedingsondersteuning.

5.

De dringende vraag van OCMW-medewerkers naar **training en professionalisering** is niet mis te begrijpen. Medewerkers voelen zich als hulpverlener onvoldoende geïnformeerd en onvoldoende competent om als opvoedingsondersteuner op te treden. Ze voelen dat bv. scherp aan in concrete begeleidingsdossiers waar de opvoedingscontext van een gezin hen zorgen baart. Niet alleen de delicaatheid van het onderwerp om het gesprek daarover aan te gaan, maar ook ethische en legitimiteitsvragen, maken hen onzeker. In hun perceptie lijken andere aanbieders van opvoedingsondersteuning vaardiger en deskundiger en ontbreekt het hen aan instrumenten en inzichten.

Die schroom en aarzeling over de eigen competenties of deskundigheid kan enigszins gerelativeerd worden. De deskundigheid waarover anderen beschikken, ligt ook in het bereik van OCMW-medewerkers. De specifieke basiskennis (bv. m.b.t. het bestaande aanbod; begripsverheldering, verdiepende informatie,…) en basisvaardigheden (methodieken, instrumenten, good practises,…) zijn relatief snel en eenvoudig te verwerven. Verschillende vormingscentra bieden hiervoor trainingen aan. Ook EXPOO, het expertisecentrum opvoedingsondersteuning van de Vlaamse overheid, verspreidt kennis en knowhow en ondersteunt praktijkwerkers met methoden, technieken en instrumenten. Vele aanbieders van opvoedingsondersteuning hebben zich op die manier geprofessionaliseerd in het domein van opvoedingsondersteuning. Ook OCMW-medewerkers hebben toegang tot deze mogelijkheden.

Aangezien opvoedingsondersteuning inherent is aan de basisdienstverlening van het OCMW, zou op dat vlak voor medewerkers een gericht professionaliseringsbeleid kunnen ontwikkeld worden. Het zou zeker tegemoetkomen aan een reële vraag van individuele medewerkers. Tegelijkertijd kan een gericht professionaliseringsbeleid, de aandacht voor de dimensie opvoedingsondersteuning in de basisdienstverlening op een meer structurele manier waarborgen. Van medewerkers kan dan bv.

gevraagd worden om dit aspect systematisch mee in rekening te nemen in de begeleiding van gezinnen met kinderen en in de rapportering hierover aan de OCMW-raad.

Niet alleen voor medewerkers, maar ook voor OCMW-raadsleden en beleidsmedewerkers zou een algemene introductie in en situering van het thema opvoedingsondersteuning in het Vlaamse welzijnsbeleid, een nuttige input kunnen zijn om een onderbouwd lokaal beleid in opvoedingsondersteuning te ontwikkelen.

6.

De verwachtingen die men stelt aan specialisatie en deskundigheidsbevordering mogen echter niet overschat worden. Specialisatie en professionalisering zullen geen sluitende en afdoende antwoorden opleveren op de meer fundamentele, maatschappelijke vraagstukken waarmee OCMW-medewerkers geconfronteerd worden: namelijk de vaststelling dat opvoedingsondersteuning geen oplossing biedt en ook geen prioriteit kan zijn in situaties van soms schrijnende en meervoudige probleemsituaties en van sociale uitsluiting op verschillende domeinen waarin vele OCMW-gebruikers zich bevinden. Het is precies dit **spanningsveld** dat OCMW-medewerkers zo scherp aanvoelen wanneer zij én opvoedingsondersteuning én nood lenigende hulp aan hun cliënten verstrekken.

We maken hierbij een extra kanttekening:

Het spanningsveld waar OCMW-medewerkers zich door gegrepen voelen, kan goed begrepen worden vanuit een 'familialisatiedynamiek' (Spiesschaert, 1997). Deze dynamiek verwijst naar een proces waarbij macro-sociale problemen worden afgewenteld op gezinnen. Sociale problemen worden herleid tot gezinsproblemen en vervolgens vertaald in opvoedingsproblemen. Dit fenomeen kristalliseert zich in opvoedingsondersteuning binnen een OCMW-context.

"De bekommernis om de sociale omstandigheden waarin de opvoeding gebeurde, werd aldus vertaald in termen van opvoedingsbekwaamheid, dat wil zeggen de geschiktheid van ouders om hun kinderen op te voeden" (Van Nijnatten, 1986 in: De Bie en Roose , 2009, p.3).

Dat die inherente verbondenheid tussen de pedagogische en de sociaal politieke discussie, niet of te weinig wordt gemaakt, is een kritiek die al langer door verschillende auteurs uitvoerig wordt beschreven. (De Bie en Roose, 2009)

Professionalisering en expertise-ontwikkeling zullen aan deze discrepantie niets verhelpen.

7.

Misschien kunnen systematische **intervisie en reflectie** ertoe bijdragen om dit meer fundamentele debat aan de oppervlakte te krijgen in het kader van een te ontwikkelen lokaal sociaal beleid.

In het verlengde van de vraag naar professionalisering, leefde bij de deelnemers aan de dialoogtafels de behoefte aan intervisie en uitwisseling van ervaringen. Een forum hebben om met collega's het eigen handelen m.b.t. opvoedingssituaties kritisch af te toetsten, was een gedeelde wens. Hoewel ze niet zo bedoeld waren, kwamen de dialoogtafels tegemoet aan die behoefte aan intervisie.

Ze boden de deelnemers een manier om bewust en systematisch stil te staan bij het fenomeen opvoedingsondersteuning. Ze vonden het gesprek daarover met elkaar informatief, verhelderend en inspirerend.

Het systematisch en doelgericht organiseren van intervisiemomenten zou een meerwaarde kunnen betekenen voor zowel de individuele OCMW-hulpverlener als voor OCMW-beleidsmedewerkers. Het zou een relevante bottom-up strategie kunnen zijn die input levert voor het ontwerpen van een sociaal beleidsplan, voor methodiekontwikkeling en voor de kwaliteitszorg van de dienstverlening aan cliënten.

8.

De dialoogtafels hebben ons een beeld verschaft van OCMW-medewerkers die met weinig houvast maar met veel overtuiging, vorm (willen) geven aan opvoedingsondersteuning in hun OCMW-werking. Sommigen zoeken nog moeizaam en aarzelend hun weg in een wijd verspreid veld van opvoedingsondersteuning. Anderen hebben zich daarin al een weg gebaand en ondernemen concrete acties. Het zou jammer zijn mocht er voor deze - vaak zeer verdienstelijke - initiatieven geen toekomst weggelegd zijn.

We zouden OCMW-medewerkers willen aanmoedigen om zich verder proactief op te stellen om van opvoedingsondersteuning een volwaardig aspect van de '*maatschappelijke dienstverlening*' te maken '*waartoe de gemeenschap gehouden is*'[6]. OCMW-medewerkers hoeven dat niet geïsoleerd van andere actoren te doen. Het is zelfs aangewezen om hierbij zoveel mogelijk aansluiting te zoeken bij andere aanbieders van opvoedingsondersteuning (zoals bijvoorbeeld opvoedingswinkels, organisaties en verenigingen, lokale netwerken, andere OCMW 's, de toekomstige Huizen van het Kind,…).

Tegelijkertijd hopen we dat de resultaten van deze dialoogtafels de betrokken ondersteunende diensten en overheden zoals VVSG, EXPOO, provinciale steunpunten, gemeentebesturen,... bevestigen in hun acties om OCMW-medewerkers hierin bij te staan en te ondersteunen. De vragen en noden vanuit de basiswerkers zijn duidelijk. Hopelijk worden ze verder ter harte genomen.

Lieve Cattrijsse
Februari 2013

[6] Organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, art. 1.

Bronnen

V. Beyst en Dr.L. Goorden, "*Burgers uit de bocht, mobiliteit ter discussie. – Nota Focusgroepen*", september 2001, p.6-7, http://hdl.handle.net/10067/555360151162165141

M. De Bie en R. Roose, "*De zorg om de jeugd en het eeuwige opvoedingstekort"*, Canon Sociaal Werk, versie dd. 2009 09 05, p.1-9, http://www.canonsociaalwerk.eu/be/essays.php#essay_1

F. Spiesschaert (Red.), *"Lettertjes in de soep. Kinderrechten en preventie"*, Garant, 1997, p.39.

S. Steyaert (Red.), "*Participatieve methoden. Een gids voor gebruikers*", KBS en Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, januari 2006, p. 135-144.
E-versie opwww.kbs-frb.be of www.viWTA.be.